

Studier over indre vandringer i Danmark

Agersnap, Torben

Veröffentlichungsversion / Published Version

Monographie / monograph

Zur Verfügung gestellt in Kooperation mit / provided in cooperation with:

Universitäts- und Stadtbibliothek Köln

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Agersnap, T. (1952). *Studier over indre vandringer i Danmark*. (Acta Jutlandica / Samfundsvidenskabelig serie, XXIV, Suppl. B / 5). Aarhus: Universitetsforlaget. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-90354-8>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter der CC0 1.0 Universell Lizenz (Public Domain Dedication) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskunft zu dieser CC-Lizenz finden Sie hier: <https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under the CC0 1.0 Universal Licence (Public Domain Dedication). For more information see: <https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.en>

ACTA JUTLANDICA
Publications of the University of Aarhus
AARSSKRIFT FOR AARHUS UNIVERSITET
XXIV
SUPPLEMENTUM B

SAMFUNDSVIDENSKABELIG SERIE 5
(Social Sciences Series)

(H17)

STUDIER
OVER
INDRE VANDRINGER I DANMARK

STUDIES ON INTERNAL MIGRATION IN DENMARK

AF
*
TORBEN AGERSNAP
Videnskabelig assistent
(Assistant professor)

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS
EJNAR MUNKSGAARD - KØBENHAVN

1952

*The Rockefeller Foundation
har støttet denne undersøgelse.*

FORORD

Ved Institut for Samfundsforskning har man siden dets oprettelse i 1948 iværksat en række undersøgelser over befolkningens erhvervsstruktur og de sociale og regionale forskydninger i denne.

Følgende studier er publicerede:

Th. Geiger: Den danske Intelligens fra Reformationen til Nutiden.
Århus 1949.

Th. Geiger og *T. Agersnap*: De danske Studenters sociale Oprindelse.
Århus 1950.

Th. Geiger: Soziale Umschichtungen in einer dänischen Mittelstadt.
Århus 1951.

Til foråret vil der foreligge en fortsættelse af det førstnævnte værk med titlen:

Navnkundige Danske Kvinder og Mænd.

Institutet har desuden påbegyndt en række generationsstudier, hvor man vil forsøge at følge den sociale og regionale mobilitet i perioden 1840—41 til 1930—31.

De i denne afhandling publicerede studier indgår som et led i denne undersøgelsesrække.

I de førstnævnte undersøgelser fra institutet har man især interesseret sig for de sociale forskydninger i befolkningens erhvervsstruktur. I nærværende studier er den regionale mobilitet taget op til undersøgelse.

Arbejdet er gennemført i løbet af det sidste år, hvor jeg samtidig har måttet varetage undervisningen i sociologi og ledelsen af institutet under professor Geigers ophold i Canada og U. S. A.

Undersøgelsen er derfor i mange henseender blevet mere ufuldstændig, end det foreliggende materiale betinger. Men det er mit håb at have givet et indblik i de indre vandringers struktur og betydning og et grundlag for videre undersøgelser.

Følgende personer og institutioner har velvilligst medvirket til undersøgelsens gennemførelse.

Århus kommune ved borgmester *S. Unmack Larsen* og økonomidirektør *E. Tjørnehøj* har muliggjort indsamlingen af det materiale, der har dannet udgangspunkt for denne undersøgelse. Kontorcheferne for Århus

kommunes statistiske kontor, *O. Ingvarsen* og *Aage Madsen* har formidlet denne støtte.

En anden del af materialet er indsamlet i forbindelse med en oplandsanalyse for Randers købstad. Oplandsanalysen er gennemført under ledelse af docent *O. Strange Petersen* for Kontoret for Handel, Industri og Transportvæsen i Randers. Materialet er velvilligst stillet til rådighed af kontorchef *Tage H. Danielsen*, Randers.

Desuden er der i undersøgelsen anvendt materiale fra Det statistiske Departement, København. Ekspeditionssekretær *I. Alsing* har flere gange hjulpet mig med at fremskaffe upubliceret materiale fra Departementet.

Materialets bearbejdelse er gennemført med assistance af studenterne: *Flemming Agersnap*, *Jørgen Christensen*, *R. Karstoft*, *Sven K. Jeppesen*, *Henning Nielsen*, *Vagn O. Nielsen*, *Lilian Philipsen*, *K. Skaarup*, *Jan Stehouwer*, *Svend Rehling Sørensen* og *Aage Tarp* samt kontorassistent *Paul Jørgensen*.

Frk. *Ellen Sørensen* har renskrevet manuskriptet og assisteret ved korrekturlæsningen.

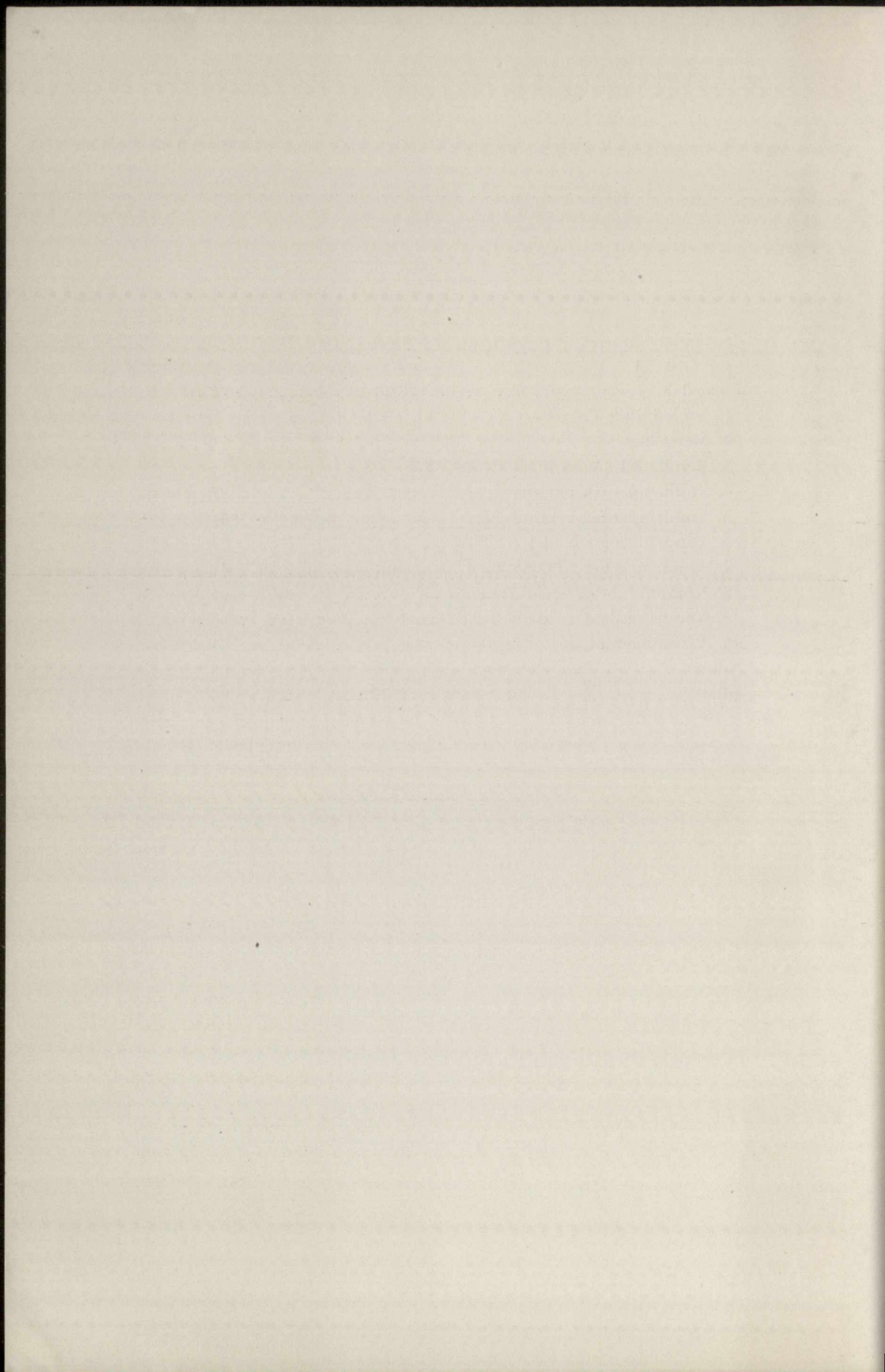
Især står jeg dog i gæld til institutets forstander, nu afdøde professor *Th. Geiger*. På den mest inspirerende måde fulgte han arbejdet på institutet. Han var aldrig bange for at give frie hænder til større opgaver, og han var altid rede til at diskutere nye ideer eller drøfte vanskeligheder ved undersøgelserne. Professor Geigers hjælpsomhed og omsorg for sine medarbejders arbejde og uddannelse var enestående.

Århus, sommeren 1952.

TORBEN AGERSNAP.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord	3
1. Indledning	7
2. Materialet	11
3. Befolkningsudviklingen 1850—1950	17
4. Vandringerne omfang	27
5. Vandringerne retning	31
6. Vandringspersonellet	37
7. Vandringerne afhængighed af afstanden	42
8. Konjunktur- og sæsonsvingninger	51
9. Vandringsdeterminanter	56
10. Virkninger af de indre vandring	61
Noter	63
Bilag	65

INDLEDNING

Den teoretiske baggrund for den foreliggende undersøgelse er omtalt i første del af professor *Th. Geigers* arbejde: *Soziale Umschichtungen in einer dänischen Mittelstadt*, Århus 1951. Jeg skal derfor her kun videreføre det teoretiske afsnit med nogle bemærkninger om de regionale vandringer.

Indre vandringer.

Alle regionale vandringer inden for landets grænser er indre vandringer. En regional vandring foreligger, hver gang en person skifter fast bopæl.

Omfanget af de indre vandringer vil være afhængig af tidsafgrænsningen, der ligger i ordet »fast« bopæl. Jo længere tid man kan opholde sig på et andet sted, uden at der er tale om en vandring (f. eks. uden tilmelding til folkeregistret), desto mindre vil antallet af vandringer blive.

Men der ligger mere end en tidsafgrænsning i ordet »fast« bopæl. Den enkelte persons indstilling er også af betydning. Man må regne med, at det vil være noget varierende, hvornår folk selv mener, der foreligger en ændring af deres faste bopæl. Selv om tidsafgrænsningen f. eks. er fastlagt til tre måneder, vil der utvivlsomt være personer, der opholder sig i kortere tid på stedet, men som alligevel mener, at de har ændret deres faste bopæl. Det giver sig f. eks. udslag i, at de afgiver tilmelding til folkeregistret.

Man skelner mellem rejsende, vandrende og vagabonderende personer, Den rejsende beholder sin faste bopæl, den vandrende skifter fast bopæl, og den vagabonderende har ingen fast bopæl¹). Adskillelsen mellem de tre grupper vil i praksis være afhængig af registreringsbestemmelserne.

Såvel vandringer inden for kommunerne som vandringer mellem kommunerne regnes med til de indre vandringer²). I nærværende undersøgelse er hovedvægten lagt på de mellemkommunale vandringer, fordi der så godt som ikke foreligger materiale til belysning af vandringerne inden for kommunerne.

Man må her være opmærksom på, at omfanget af vandringer mellem forskellige områder er afhængig af arealafgrænsningen. Jo større områder man regner med, desto mindre vil antallet af vandringer mellem

områderne blive og omvendt forøges antallet af vandringer jo mindre områder man regner med. Desuden må man antage, at antallet af vandringer mellem områderne³⁾ vil vokse med grænselinierne længde i forhold til arealerne.

Brutto- og nettovandringer.

Bruttovandringerne for et bestemt område omfatter samtlige vandringer til og fra området indenfor en bestemt periode. Nettovandringerne antal omfatter kun differencen mellem samtlige til- og fravandringer for området indenfor samme periode. Bruttovandringerne antal er altid positivt eller lig nul. Nettovandringerne antal kan være positivt, negativt eller lig nul.

Hvis man studerer de indre vandringer på grundlag af oplysninger fra folketællingerne, kan man beregne nettovandringerne i løbet af folketællingsperioderne. Nettovandringerne omfang kan da opgøres til:

$$F_s - F_b \div f + d,$$

hvor F_s er folketallet ved periodens slutning, F_b er folketallet ved periodens begyndelse, f er antallet af fødte, og d er antal døde. Denne differensmetode er den eneste fremgangsmåde, der står til rådighed for studiet af de indre vandringer i ældre tid. Det er ikke nogen god metode af flere grunde.

For det første vil de konstaterede vandringsaldi altid være påvirket af fejl i døds- og fødselsoplysningerne.

Dernæst må man bemærke, at differensmetoden kun giver oplysning om nettovandringerne i perioden mellem to folketællinger, og disse er ikke altid de vigtigste set fra et vandringssynspunkt. Bevægelser over kortere perioder kan ikke konstateres. Konjunkturbevægelser kan det derfor være vanskeligt at konstatere.

Den vigtigste indvending mod at studere vandringsforholdene på grundlag af nettovandringstallene er dog, at disse oplysninger kun omfatter en forsvindende del af hele vandringsmassen. Der er et stort antal vandringer, der på den måde undslipper vor opmærksomhed. Det omfatter samtlige personer, der er flyttet til området og bort igen mellem folketællingerne, samt de personer, som er flyttet til området og afgang ved døden inden folketællingen eller som er født inden for området og flyttet derfra inden tællingen. Denne mangel ved materialet er af stor betydning, da man kan påvise, at der ikke er nogen eentydig sammenhæng mellem netto- og bruttovandringerne omfang⁴⁾.

Det bedst egnede materiale for et studium af de indre vandringer får man derfor, hvis oplysningerne skaffes til veje på det tidspunkt, da begivenheden foregår, og ikke på et ofte langt senere indtrædende tællingstidspunkt. Med folkeregistrenes indførelse i 1924 har man fået mulig-

hed for at fremskaffe et sådant materiale. De første offentliggjorte oplysninger om bruttovandringerne er dog fra 1931, og desværre er oplysningerne endnu ret ufuldstændige. Et bedre materiale er under udarbejdelse, men det vil ikke kunne nå frem inden afslutningen af denne undersøgelse.

Ydre og indre vandring.

Regionale vandring omfatter ydre og indre vandring. Ydre vandring er internationale, medens de indre vandring er intranationale.

De internationale vandring har været genstand for undersøgelse flere gange. De indre vandring derimod har i reglen kun været omtalt i forbindelse med undersøgelser over andre forhold. Det har sikkert flere grunde. For det første er statistikken over de ydre vandring lettere at etablere. Hver gang en person passerer en landegrænse, skal der foretages en række registreringer, og disse kan igen let gøres til genstand for statistisk bearbejdelse.

Men en anden årsag kan man sikkert også finde i det forhold, at de ydre vandring er forbundet med mere dramatik. De internationale vandring er politisk diskussionsstof, og udvandring, især til oversøiske lande, betyder mere for den enkelte end vandring indenfor landets grænser. Han overflyttes til et nyt socialt miljø, i reglen helt forskelligt fra det tidligere, og han har kun ringe mulighed for at vende tilbage.

De indre vandring har måske ikke så voldsomme følger for den enkelte, men de omfatter et langt større antal personer. I de senere år har antallet af personer, der passerer landets grænser med ud- eller indflytning som hensigt, svinget omkring 50.000 personer årligt. Antallet af mellemkommunale vandring har i de samme år talt ca. 10 gange så mange mennesker, og for landets økonomi og erhvervsstruktur har de langt større betydning.

De ydre og de indre vandring er formentlig betinget af de samme faktorer. Måske kan der dog være tale om, at de forskellige faktorer skal være af en større styrke for at fremkalde ydre vandring, men iøvrigt er trykket inden for fravandringsområdet og tiltrækningen inden for tilvandringsområdet sikkert af ensartet karakter. Ud fra dette synspunkt ville det være hensigtsmæssigt at behandle de ydre og de indre vandring i Danmark under eet. Når jeg ikke har gennemført det her, skyldes det udelukkende, at der om kort tid udkommer et hefte, hvor de ydre vandring er genstand for en særlig undersøgelse⁵).

Problemstilling.

De oplysninger og undersøgelser, der tidligere er publicerede om de indre vandring i Danmark, udgør ikke et samlet hele. De indre van-

dringer omtales i reglen kun i forbindelse med større undersøgelser over andre forhold. Man har været mere interesseret i resultatet af vandringerne end vandringerne i sig selv.

Den foreliggende undersøgelse indeholder derfor dels en sammenfattende beskrivelse af de indre vandringer i nyere tid og dels en analyse af vandringernes årsager og virkninger.

I kapitel 3 beskrives befolkningsudviklingen i Danmark 1850—1950 på grundlag af tidligere undersøgelser og det nye materiale, der er indsamlet. Der er lagt særlig vægt på befolkningens fordeling på by og land og på byernes vækst.

Kapitel 4 giver en oversigt over omfanget af vandringerne mellem kommunerne og inden for kommunerne. Desuden indeholder dette afsnit en del materiale til belysning af ændringerne i vandringernes volumen og nettoeffekt indenfor det tidsrum, undersøgelsen omfatter.

Vandrerbefolkningens sammensætning samt vandringernes retning og afhængighed af afstanden diskuteres i kapitel 5, 6 og 7; i kapitel 8 undersøges de indre vandringeres sæsonsvingninger og konjunkturvariationer.

I kapitel 9 summeres endelig resultaterne af de foregående kapitler i det omfang, de kan bidrage til at klarlægge de faktorer, der under bestemte betingelser påvirker de indre vandringer. Dette problem diskuteres dernæst i lyset af resultaterne fra en nylig gennemført interviewundersøgelse.

I kapitel 10 har det været min hensigt at henlede opmærksomheden på nogle af de virkninger, de indre vandringer har haft eller kan få inden for en række områder. Kapitlet er i højere grad tænkt som et oplæg til videre undersøgelser end som et svar på de anførte problemer. Hvad betyder vandringerne for den økonomiske stabilitet? Hvorledes påvirker vandringerne arbejdsmarkedet, befolknings- og erhvervsstrukturen i de forskellige dele af landet?

Det er min opfattelse, at det er af største betydning at søge vandringernes årsager og virkninger belyst. Kan man klarlægge »lovene« for den sociale og regionale mobilitet, har man en mulighed for at gennemføre en mere rationel og skånsom befolknings- og arbejdsmarkedspolitik.

Kap. 2.

MATERIALET

De oplysninger, som denne undersøgelse bygger på, er hentet fra følgende kilder:

- 1) Folketællingerne i Danmark 1850—1950.
- 2) De kommunale tællinger i hovedstaden, Århus og Ålborg, specielt folketællingen i Århus 1948.
- 3) Folkeregisteroplysninger m. v. om befolkningens bevægelser.
- 4) Folkeregisteroplysninger om til- og fraflytning for Randers 1948.
- 5) Oplandsenquétén i Randers opland 1950.

1. Folketællingerne.

Folketællinger, omfattende hele landet, er afholdt den 1. februar i følgende år: 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1890, 1901, 1906, 1911, 1916, 1921 og den 5. november 1925, 1930, 1935, 1940, 1950 samt den 15. juni 1945.

I 1850, 1855, 1940, 1945 og 1950 taltes den hjemmehørende befolkning, i de øvrige år den nærværende befolkning. Denne forskel i opgørelsesmetoderne kan være af en vis betydning ved sammenligning af tællingsresultaterne for små områder som f. eks. landkommuner. Hvis der ligger en højskole, et hospital eller lignende i en landkommune, kan forskellen mellem den nærværende og den hjemmehørende befolkning være af betydelig størrelse. Derimod er den uden betydning for sammenligninger mellem større områder som f. eks. købstæderne.

En anden vanskelighed består deri, at det område, der er underlagt de enkelte købstæders administration, ikke altid dækker det område, man fra en sociologisk synsvinkel vil medregne til bysamfundet. Statistikken bygger på den administrative inddeling, mens det for sociologien afgørende er bebyggelsens karakter: »den tætte samboen af et stort antal mennesker på et lidet terrain«. I nyere tid har man forsøgt at tage hensyn til dette forhold ved særskilte opgørelser over befolkningsforholdene i forstæderne og de bymæssige bebyggelser i landdistrikterne, men inddelingsgrundlaget har været noget forskelligt fra tælling til tælling.

I tabellerne i denne afhandling har man anvendt følgende inddelingskriterier for landets hovedområder:

Hovedstaden omfatter indtil 1860 kun Københavns kommune. Herefter fra 1860 til 1921 Københavns og Frederiksberg kommuner, og fra og med 1921 Københavns, Frederiksberg og Gentofte kommuner. Til hovedstaden medregnes i 1901 de pr. 1. januar 1901 foretagne indlemmelser, derimod ikke indlemmelserne pr. 1. januar 1902.

Hovedstadsområdet og hovedstaden dækker det samme område indtil 1901. Fra 1901 til 1921 regnes Gentofte, Sundbyerne og Ordrup som forstæder inden for hovedstadsområdet. 1921 til 1930 omfatter hovedstadsområdet København, Frederiksberg og Gentofte samt Søborg villakvarter i Gladsaxe sogn, villabebyggelsen i Rødovre, villabebyggelsen i Hvidovre, Tårnby villaby i Tårnby og Kastrup by i Kastrup sogn. Fra 1930 og fremefter regnes følgende kommuner til hovedstadsområdet: København, Frederiksberg, Gentofte, Brøndbyøster og -vester, Herlev, Gladsaxe, Lyngby-Tårnbæk, Søllerød, Hørsholm og Birkerød.

Provinsbyerne omfatter alle kommuner uanset størrelse med købstadnavn og købstadrettigheder, navnlig den først i 1857 bortfaldne eneret på håndværksdrift og handelsnæring. Desuden henregnes hertil alle handelspladser. Nørresundby medregnes fra 1840, Silkeborg fra 1860, Esbjerg fra 1901 og Brønderslev, Herning og Struer fra 1921.

Provinsbyernes forstæder og de bymæssige bebyggelser omfatter de områder, der er betegnet på denne måde i Statistisk Departements publikationer. De bymæssige bebyggelser er i reglen på 250 indbyggere og derover; i bilag I har man dog kun medtaget bymæssige bebyggelser på 500 indbyggere og derover.

Fødestedsoplysninger for hele landets befolkning blev indsamlet ved folketællingerne 1850, 1870, 1880, 1890, 1901, 1911, 1921, 1930, 1940 og 1950. Materialet er imidlertid ved de forskellige tællinger bearbejdet på en sådan måde, at ikke alle tællingernes resultater kan sammenlignes umiddelbart. I bilag II har man derfor kun anført data fra de 7 tællinger, der byder de bedste muligheder for en sammenligning.

2. De kommunale tællinger.

De kommunale mandtal i København og Århus har været afholdt hyppigere end folketællingerne, men materialet er i reglen ikke underkastet en så fuldstændig bearbejdelse som disse. Ved folketællingen i Århus den 5. november 1948 forelå der mulighed for at tilføje nogle ekstra spørgsmål på folketællingsskemaerne til brug for en undersøgelse over den sociale og regionale mobilitet. Materialets anvendelighed til det første formål er omtalt af professor Th. Geiger i »Soziale Umschichtungen in einer dänischen Mittelstadt«¹).

De spørgsmål, der er af særlig interesse for den foreliggende undersøgelse, var følgende:

2. Køn. Mand (M), kvinde (K).
4. Fødested. Der angives: Fødekommunens navn og for landkommuner tillige amtets navn, evt. stedets postadresse.
For personer født i udlandet skrives vedkommende lands navn (f. eks. Island, Sverige, U. S. A. o. s. v.).

9. Erhverv, forretning, næringsvej. Husmoderens og børnenes særlige erhverv anføres også. Hvis nogen har flere erhverv, anføres disse, hovederhvervet først.

Erhvervet angives således, at det kan ses, om den pågældende er principal eller medhjælper, f. eks. murermester, murersvend, murerlærling o. s. v.

Forhenværende næringsdrivende m. v. sætter et »fhv.« foran tidligere livsstilling.

Lever man hovedsagelig af formue, aldersrente m. v., anføres dette. Arbejdsløse og personer, der hovedsagelig lever af kommunehjælp m. v., anfører dette, men giver tillige oplysning om deres egentlige erhverv.

Oplysninger om tilflytning til Århus kommune. Besvares af personer, der er tilflyttet kommunen efter det fyldte 14. år. (Er tilflytning sket flere gange, gives oplysning om sidste flytning).

13. Bopæl før flytningen. Der angives: Kommunens navn og for landkommuner tillige amtets navn, evt. stedets postadresse. Personer, tilflyttet fra udlandet, skriver vedkommende lands navn.
14. Dato og år for sidste flytning.
15. Ægteskabelig stilling ved tilflytningen.
16. Første stilling (erhverv) efter tilflytningen til Århus kommune (se vejledning til punkt 9).

Materialets egnethed som grundlag for et studium af de indre vandring kan lettest belyses i tilknytning til tabel 2:1. Man har her i første kolonne anført antallet af tilvandring til Århus ifølge folkeregistrenes opgivelser. I anden kolonne findes antallet af personer, der var tilflyttet Århus, og som den $\frac{1}{11}$ 1948 stadig havde fast bopæl i byen. Her falder det straks i øjnene, at der er næsten 18.000 personer med uangivet tilflytningsår. Af disse var godt 16.000 altså langt den største del tilflyttet kommunen før det fyldte 14. år, og disse personer skulle uvist af hvilken grund ikke besvare skemaets spørgsmål. Hvis man antager, at fordelingen efter tilvandringsår er den samme for disse som for de personer, for hvem tilflytningsåret er oplyst, får man de i kolonne 3 beregnede tal. Hvis man desuden kunne regne med, at ingen person var registreret som tilflyttet byen mere end een gang, ville tabellen vise, hvor stor en del af de tilflyttede, der var tilbage på tællingsdagen. Nu ved man, at antallet af vandring er større end det antal personer, der vandrer. Derfor er de i tabellens fjerde kolonne beregnede tal for små. Men tabelberegningen er tilstrækkelig til at vise, at folketællingsmaterialet kun omfatter en lille del af det samlede antal tilflyttere f. eks. i de sidste tyve år.

Tabel 2:1. *Tilvandringen til Århus købstad ifølge folkeregistrene og antal tilvandrede ved folketællingen den 5. november 1948.*

Tilvandringsår	Antal tilvandringer iflg. folkeregisteret	Antal personer født udenfor Århus købstad iflg. folketællingen		Kolonne 3 i % af 1
	1	2	3	4
Før 1930	..	10.989	15.313	..
1930—39	110.893	12.366	17.232	16 %
1940—44	52.394	7.833	10.915	24 %
1945—48	44.477	14.161	19.735	44 %
Uangivet	—	17.846	***	***

3. *Materiale om befolkningens bevægelser.*

Oplysninger om fødte, døde og viede foreligger for hvert år i hele tidsrummet. Disse oplysninger publiceres af Statistisk Departement på grundlag af indberetninger fra præsterne, personregistrene og vielseskontorerne.

Oplysninger om ind- og udvandring foreligger siden 1928 gennem til- og frameldinger til folkeregistrene. Den oversøiske udvandring er kendt tilbage til 1868.

Regionale vandring indenfor landets grænser har man ligeledes kendskab til gennem folkeregistrene. En oversigt over mellemkommunale vandring offentliggøres hvert år af Statistisk Departement. Desværre bearbejdes flyttemeddelelserne fortrinsvis ud fra synspunktet, hvilke ændringer i befolkningsforholdene forårsager de mellemkommunale vandring. For en undersøgelse, hvor selve vandringen og vandringspersonellet står i centrum, kunne man ønske en mere omfattende bearbejdelse. En sådan er under udarbejdelse på grundlag af materialet fra 1950.

4. *Vandringsoplysninger for Randers kommune.*

I forbindelse med oplandsanalysen i Randers gennemførte man i 1948 en udskrivning af samtlige flyttemeddelelser til Randers kommune (uden forstæder) i dette år. Flyttemeddelelsernes oplysninger blev udskrevet på pindhulkort. Hver meddelelse indeholdt oplysning om

- I. Personens navn, fødselsår og -dag, fødested, ægteskabelige stilling, statsborgerforhold, trosbekendelse, stilling i husstanden, erhverv.
- II. Den tidligere adresse, den nye adresse.
- III. Dato for 1) meddelelse om tilflytning eller fraflytning, 2) selve flytningen.

Af disse oplysninger er følgende overført til pindhulkortene:

- I. Personens navn, fødselsår og erhverv samt hustrus navn og fødselsår og antal børn under 15 år, hvis hustruen og børnene er vandret sammen med manden.

II. Den tidligere og den nye adresse.

III. Dato for flytning.

Pindhulkortene er først anvendt i forbindelse med oplandsanalysen, og dernæst er de stillet til rådighed for denne undersøgelse.

Materialet omfatter ialt 7311 vandringsmeddelelser. I hosstående tabel har man til kontrol af oplysningerne om flyttetidspunktet anført dels det antal meddelelser om flytning, der er tilgået folkeregisteret i hver måned, og dels det antal flytninger, der faktisk har fundet sted i de enkelte måneder.

Tabel 2:2. Antal personer, som har meldt flytning henholdsvis er flyttet til og fra Randers i 1948.

	Antal personer, som har meldt flytning		Personer, som er flyttet	
	Til	Fra	Til	Fra
Januar	324	278	292	277
Februar	228	221	235	200
Marts	341	323	327	257
April	288	381	287	347
Maj	403	324	377	409
Juni	257	298	260	265
Juli	249	282	233	275
August	231	289	234	265
September	287	315	313	312
Oktober	371	329	334	287
November	544	315	555	366
December	234	199	227	187
	3757	3554	3674	3447

Tabellen viser, at det største antal meddelelser om tilflytning forekommer i november og maj, og at det største antal tilflytninger foregår i de samme måneder. Det største antal fraflytninger foregår ligeledes i november og maj måneder, men det største antal meddelelser om fraflytning findes i de to foregående måneder. Forskydningen er dog ikke af større betydning.

5. Oplandsenquétten i Randers opland 1950.

Oplandsenquétten er ligeledes gennemført i forbindelse med oplandsundersøgelsen for Randers. Enquétten er derfor foretaget i landkommunerne i omegnen af Randers i 5—20 kilometers afstand fra byen. Interviewerne var 10 studenter fra Randers, og der blev optaget ialt 1159 interviews. Man udspurgte kun een person i hver husstand, og interviewerne havde ordre til at undgå karle og piger. Ved folketællingen i 1940 var det samlede folketal i interviewområderne 96.224. Interviewene omfatter således ca. 1 % af befolkningen, men man vil allerede af instruktionen

kunne se, at materialet ikke er repræsentativt. De selvstændige landmænd er overrepræsenteret, og der er for få landarbejdere i materialet.

På spørgeskemaet, der omfattede 31 spørgsmål, havde man medtaget følgende til brug for den foreliggende undersøgelse:

23. Er De født her i kommunen?

0. Ja.

1. Nej.

Hvis nej:

24. Hvor da?

25. Hvornår flyttede De hertil?

26. Hvorfra?

27. Hvorfor?

28. Adspurgtes erhverv?

Ægtefælles erhverv?

29. Civilstand?

0. Gift.

1. Ugift.

2. Forhen gift.

30. Alder?

31. Antal hjemmевærende medlemmer i husstanden?

Besvarelsen af spørgsmålene er så fuldstændig, som man efter forholdene kunne forlange det, men materialet bærer naturligvis præg af at være et vedhæng til en anden undersøgelse. Som et indledende forsøg til en større undersøgelse og i mangel af bedre materiale har man dog medtaget de vigtigste resultater her (kap. 9).

Analysere man tilvæksten nærmere, vil man finde, at såvel fødselsoverskudet som udvandringen er stigende i den første del af perioden, men udvandringen stiger forholdsvis mere end fødselsoverskudet. Udvandringen kulminerer omkring 1880—90, men ligger i det hele taget på et anseligt niveau indtil verdenskrigen 1914—18. Herefter har udvandringen kun spillet en mindre rolle for befolkningsudviklingen. Den voldsomme nedgang i trediverne skyldes derfor udelukkende et fald i fødselsoverskudet, og stigningen i det sidste tiår er ligeledes forårsaget af en stigning i fødselshyppigheden. I det sidste tiår har der endog været en del udvandrere i årene efter krigen.

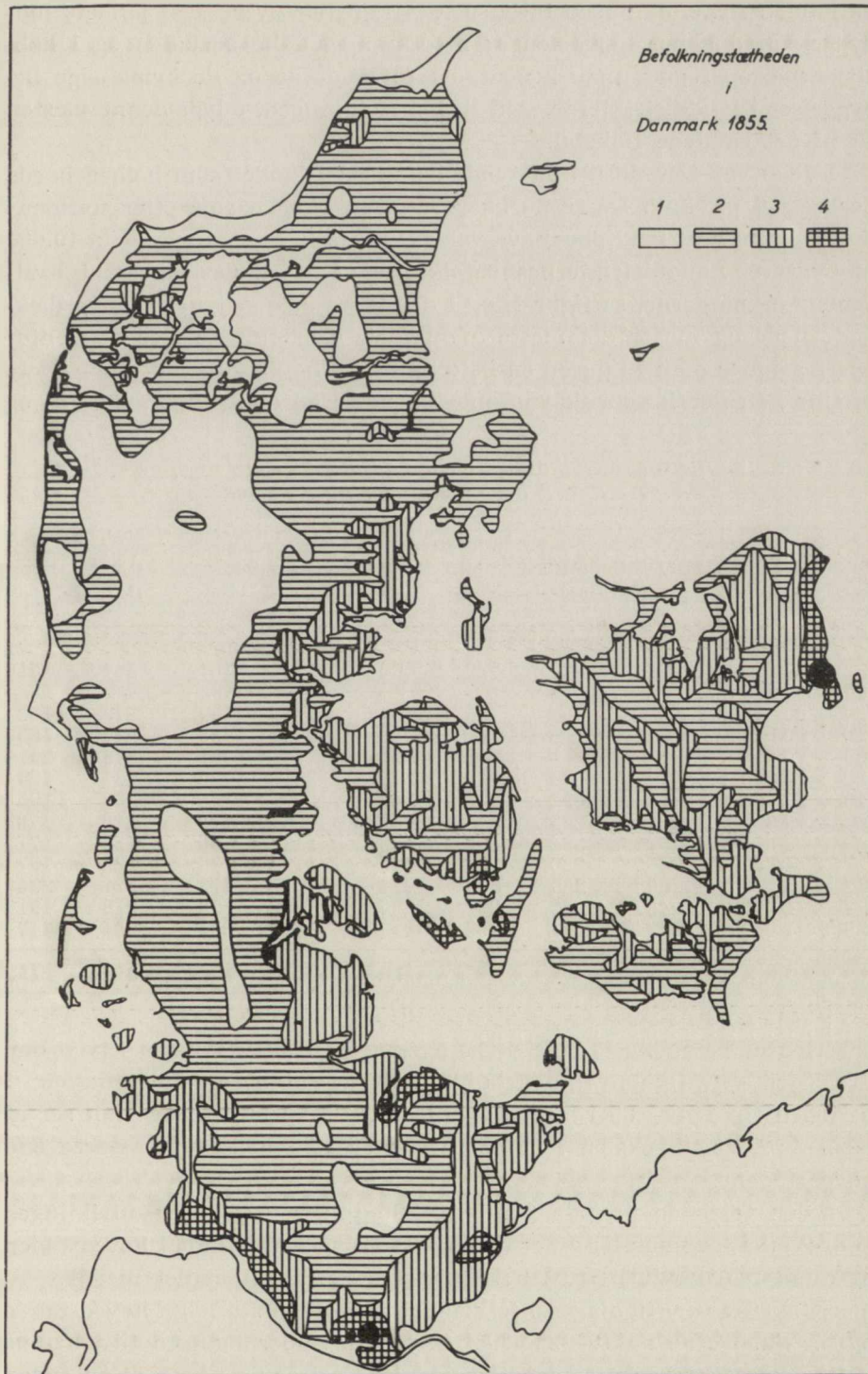
Den samlede befolkningsforøgelse i hele perioden udgør ialt 2,8 millioner personer. Territorialforøgelserne i 1864 og 1920 betød som nævnt en befolkningsforøgelse på ca. 173.000. Fødselsoverskudet har været på 2,9 millioner, medens nettoudvandringen har reduceret folketallet med ca. 300.000 personer.

Befolkningsstilvæksten i de forskellige dele af landet er nærmere analyseret i de følgende tabeller og kort. Af hensyn til overskueligheden er materialet så vidt muligt opdelt på de fem tyveårs perioder fra 1840 til 1940 samt tiårs perioden 1940—50.

Figur I illustrerer befolkningstætheden i det danske monarki og de nærmest tilstødende områder af Tyskland i midten af det nittende århundrede, og de følgende fem kort viser befolkningstilvæksten i landets kommuner mellem folketællingerne 1860, 1880, 1901, 1921, 1935 og 1940 til 1950. Den første periodes befolkningstilvækst er således ikke indtegnet på kortene, og i figur V har man valgt en 15-års i stedet for en 20-års periode som ved de tre foranstående kort. Det skyldes, at man ved folketællingerne før 1860 og efter 1935 har talt den hjemmehørende befolkning, mens man ved de øvrige tællinger har talt den på tællingsdagen tilstedeværende befolkning. Denne ændring i opgørelsesmåden kan for enkelte mindre områders vedkommende resultere i så store forskelle i folketallene, at det må anses for betænkeligt at sammenstille resultaterne fra to tællinger, hvor man har anvendt forskellig tællemåde. Fx. taltes i skolebyen Haslev i 1935 5302 indbyggere og i 1940 kun 4735, på trods af at byen i den samme periode har været i stadig udvikling.

Da byernes vækst i det hele taget har været karakteristisk for befolkningsudviklingen i de sidste hundrede år, har man i bilag I udarbejdet en tabel over bybefolkningens fordeling efter byernes størrelse ved begyndelsen og slutningen af de ovennævnte perioder, og i omstående tabel 3 : 2 har man beregnet byernes relative tilvækst opdelt efter byernes størrelse ved begyndelsen af hver periode.

Det fremgår med al tydelighed af dette materiale, hvorledes landets befolkningsstruktur er blevet totalt ændret siden midten af sidste århundrede. I 1850 boede der ca. 300.000 personer i byerne og ca. 1,2 millioner

Fig. I¹).

på landet. Bybefolkningen talte således kun lidt over $\frac{1}{5}$ af landets indbyggere. I dag bor halvdelen af befolkningen i hovedstaden og i købstæderne, og regner man beboerne i forstæderne og de bymæssige bebyggelser i landdistrikterne med til bybefolkningen, udgør denne næsten $\frac{2}{3}$ af det samlede folketal.

I 1850 var Danmark kun tyndt befolket; i landet som helhed boede der ca. 38 pr. km². De fleste byer var kun ganske små efter nutidens målestok, bortset fra København var der ingen byer med mere end 10.000 indbyggere. Landdistrikternes befolkning var fortrinsvis bosat i kystegnene og på øerne, se figur I, og i det indre af den jyske halvø dækkede hede og moser det meste af arealet. Kun enkelte steder udenfor byerne finder man i figuren en befolkningstæthed på over 40 indbyggere pr. km². Det er i Københavns omegn, på øerne omkring Svendborg og

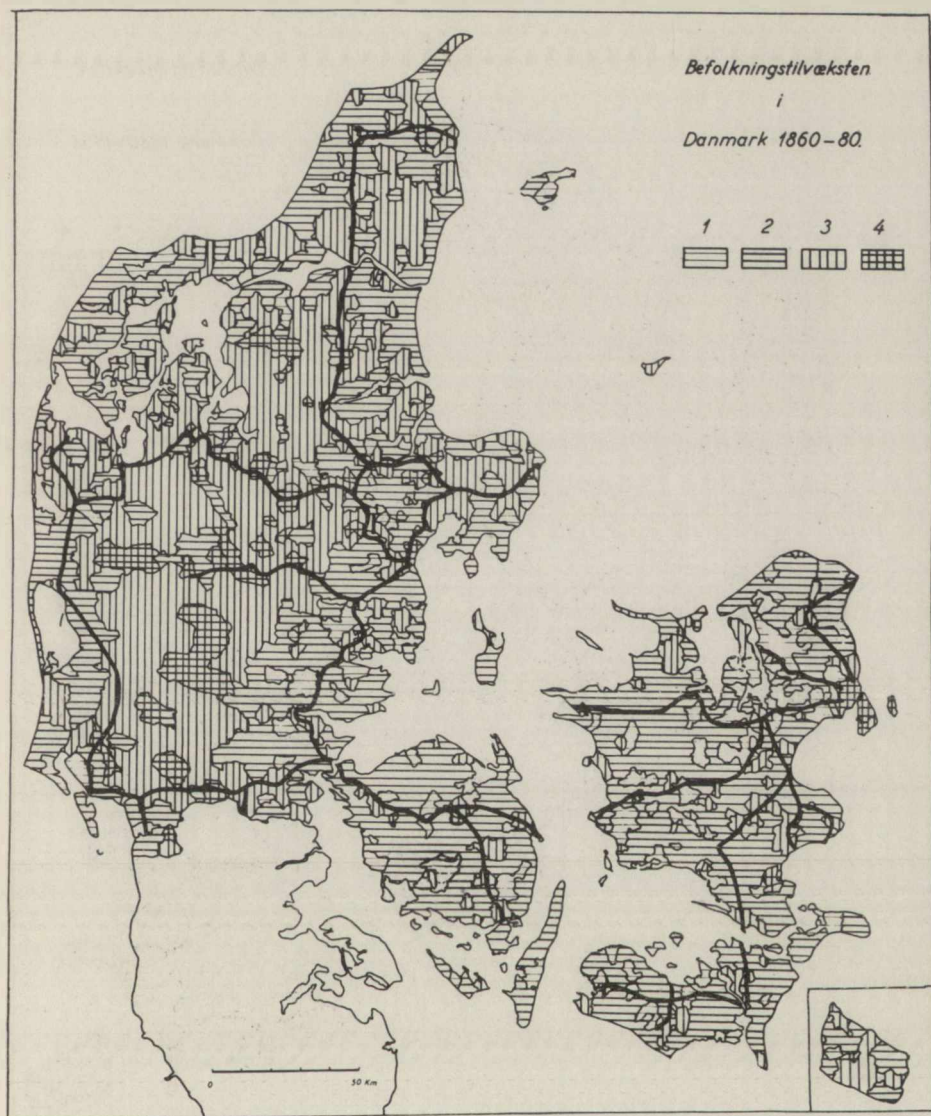
Tabel 3:2. *Byernes befolkningstilvækst 1840—1950 opdelt efter byernes størrelse ved begyndelsen af hver periode.*

	Uden forstæder og bymæssige bebyggelser				Med forstæder men uden bym. bebyggelser		Med forstæder og bymæssige bebyggelser	
	1840— 60	1860— 80	1880— 1901	1901— 21	1921— 40	1940— 50	1921— 40	1940— 50
	%	%	%	%	%	%	%	%
Hovedstaden ...	284	600	739	466	341	161	341	161
100—200 000 ...	—	—	—	—	—	185	—	185
50—100 000 ...	—	—	—	433	578	159	578	159
40—50 000 ...	—	—	—	232	548	183	548	183
30—40 000 ...	—	—	—	323	376	201	376	201
20—30 000 ...	—	—	1015	279	331	129	331	129
10—20 000 ...	—	692	832	365	287	195	287	195
5—10 000 ...	417	285	545	443	395	170	396	170
4—5 000 ...	541	382	596	488	111	140	156	171
3—4 000 ...	509	320	321	329	112	79	122	157
2—3 000 ...	608	259	649	234	158	173	321	294
1—2 000 ...	437	260	297	235	71	78	218	191
500—1 000 ...	494	411	433	113	569	383	234	149
Ialt ...	397	464	673	413	346	166	343	171

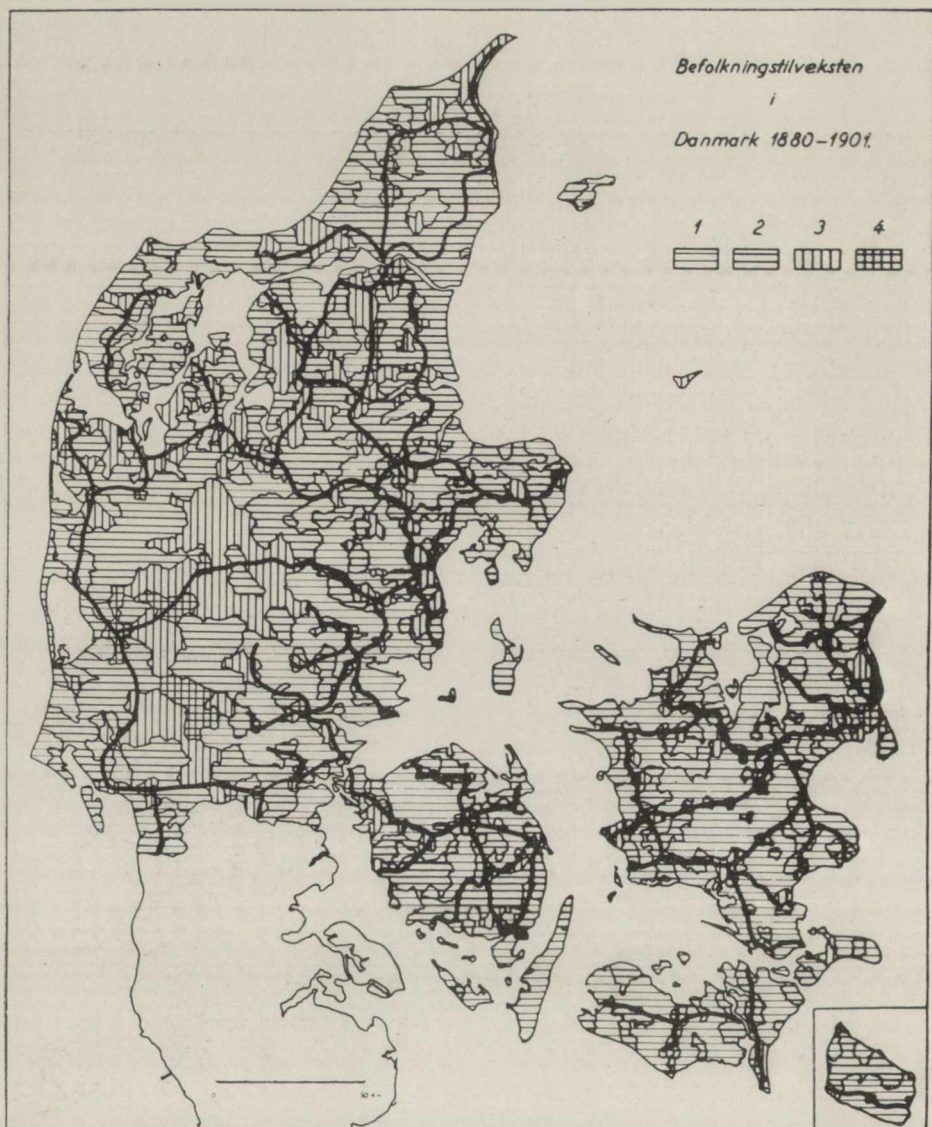
omkring de betydeligste holstenske byer. Kortet lader ikke en i tvivl om, hvorledes søtrafikken fuldstændigt dominerede over landtrafikken. I perioden fra 1840—60 voksede byerne med knapt 40 %, og man ser af tabel 3:2, at tilvæksten i de mindre byer som helhed var større end hovedstadens.

I den følgende periode fra 1860—80 følger befolkningsudviklingen andre linier, se figur II; nu er den største tilvækst at finde i hovedstaden og de større provinsbyer. I hele landet voksede folketallet med 23 %, men i byerne var stigningen i folketallet dobbelt så stor, og i hovedstaden og provinsbyerne på 10—20.000 indbyggere finder man en tilvækst på $\frac{2}{3}$ af folketallet ved periodens begyndelse. Det er åbenbart, at en sådan

Fig. II²).

befolkningsforøgelse kun kan forekomme, når indvandringen til byerne er betydeligt større end vandringsen fra byerne. Figur II viser da også kun en mindre befolkningsstlvækst i landdistrikterne. Kun i enkelte områder i de midt- og vestjydske hedeegne, der tidligere var næsten folketomme, kan man nu finde befolkningsforøgelser, der relativt set kan måle sig med byernes. Det er hedens opdyrkning, der her skaber de økonomiske betingelser for en befolkningsstlvækst, som overstiger forskellen mellem fødselshyppigheden og dødeligheden for den bosiddende befolk-

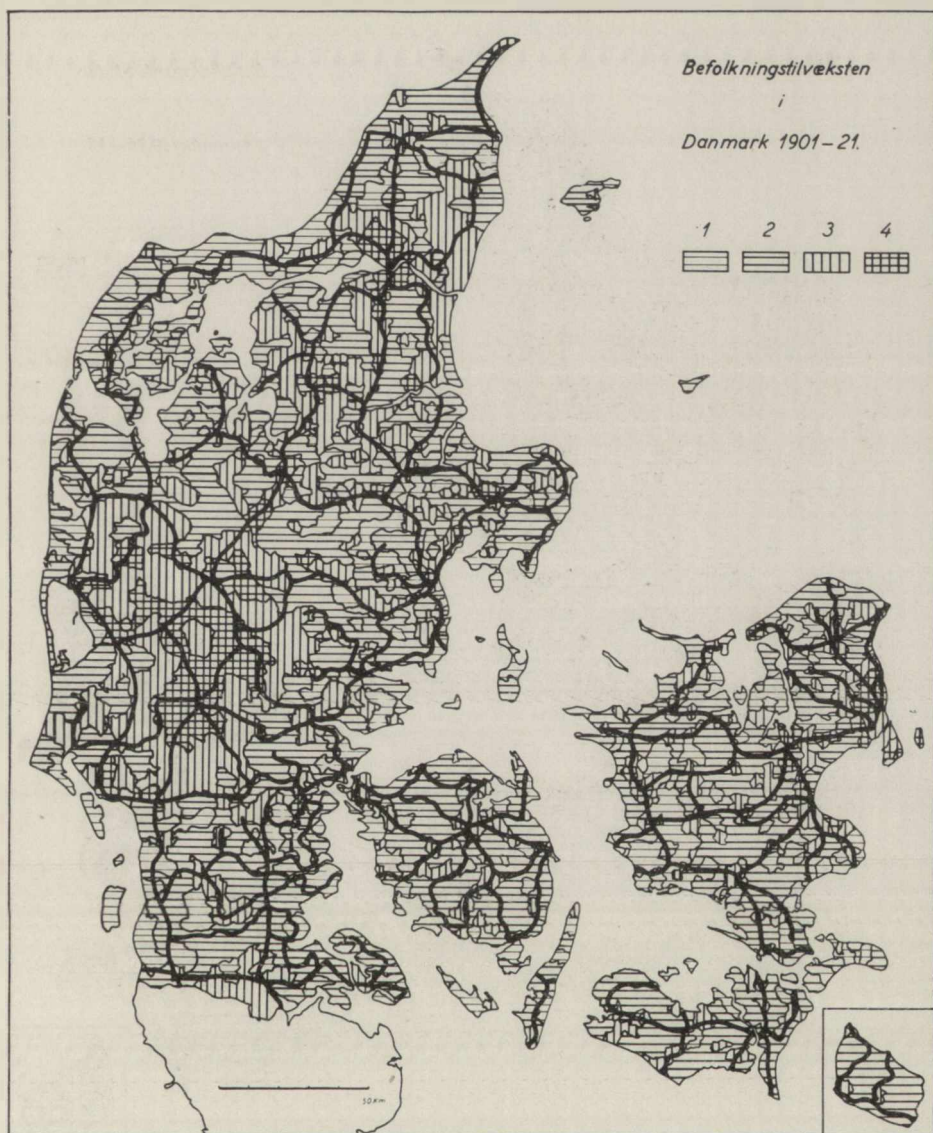
Fig. III²).

ning i disse egne. Der er med andre ord også tale om en nettotilvandring til disse egne.

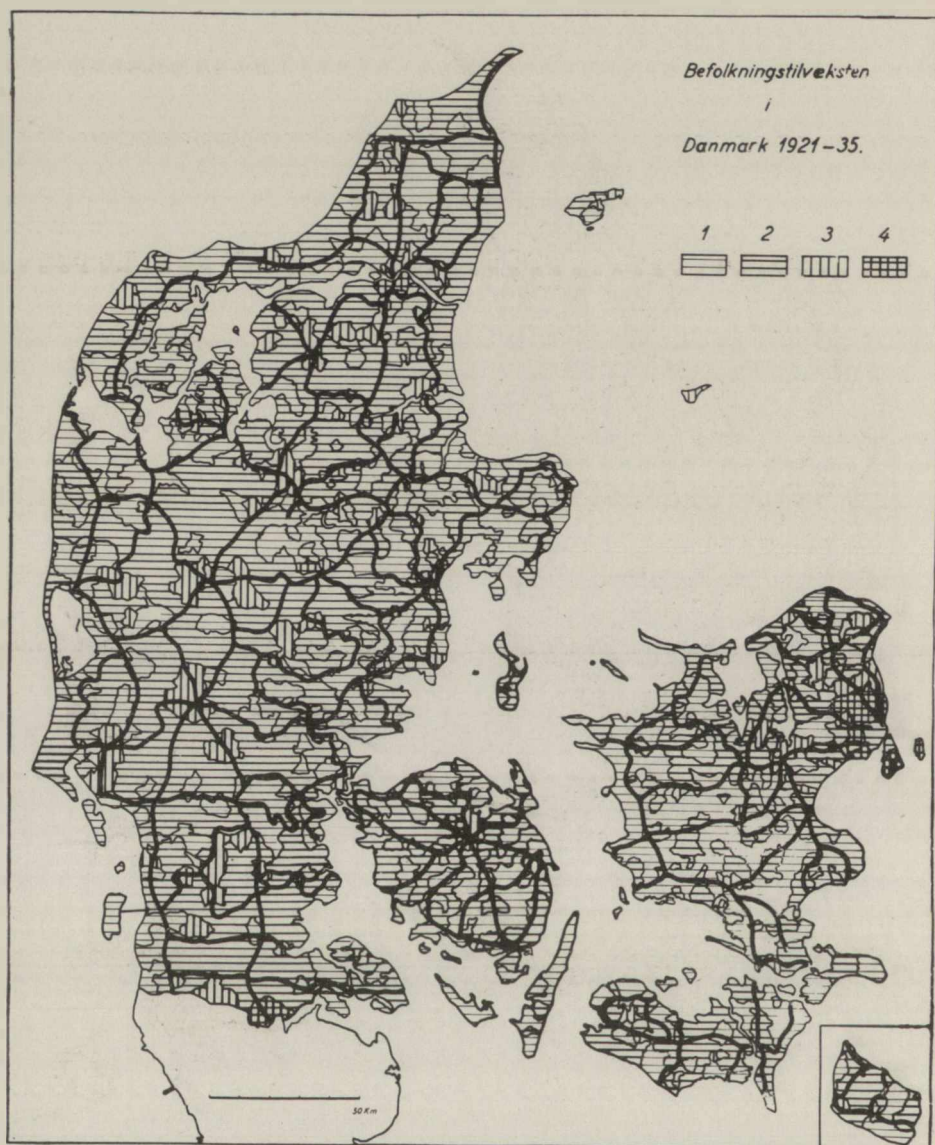
Desuden er det værd at lægge mærke til, at der langs banerne er en række kommuner, hvor folketallet også er hurtigt voksende. Det er de nye stationsbyer, der viser sig, men denne udvikling træder dog tydeligere frem i den følgende periode.

Fra 1880 til århundredskiftet slår industrialiseringen rigtigt igennem her i landet. Den nye industri kommer fortrinsvis til at ligge i byerne,

Fig. IV²).

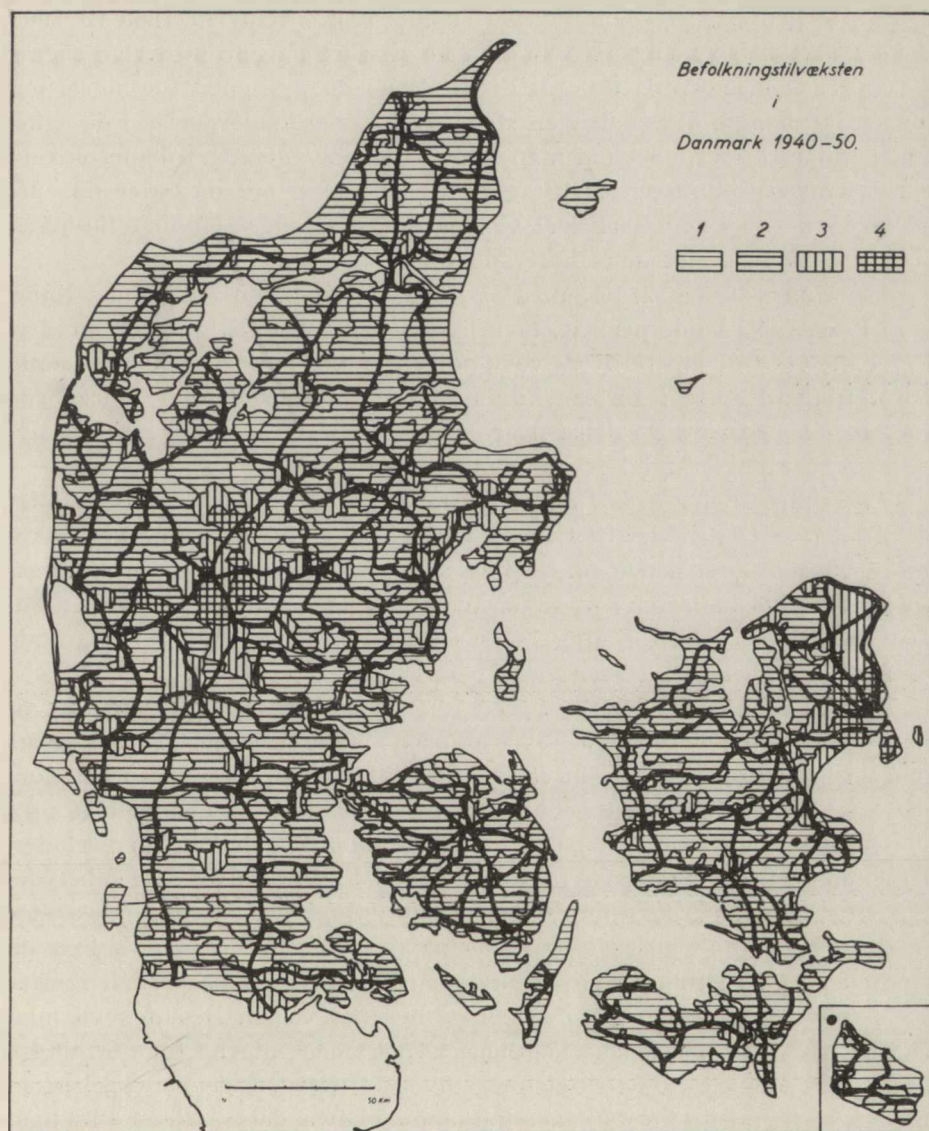
og det afspejler sig tydeligt i befolkningskortet (figur III). Byernes folketal forøges med 67 % i løbet af de tyve år. Hovedstaden, hvortil man nu må regne København og Frederiksberg, vokser med 74 %, og der er enkelte større provinsbyer, hvor folketallet fordobles i løbet af perioden. Bortset fra hedeegnene er landdistrikternes folketal stagnerende eller aftagende. Landbrugets omlægning og begyndende industrialisering frigør en betydelig del af landbrugets arbejdskraft, og denne søger da til industrien i byerne. En anden årsag må sikkert søges deri, at antallet af land-

Fig. V²).

brugsbedrifter er så nogenlunde konstant; landbruget har derfor ikke nogen mulighed for at optage en voksende befolkning.

Den største bortvandring fra laddistrikterne finder man i de tætbefolkede sogne i Østjylland og på Fyn og Sjælland. Særligt de egne, der ikke nød godt af jernbanetrafikken, er gået tilbage i folketal; det gælder fx. kystegnene og småøerne. Til gengæld viser kortet mange steder en betydelig befolkningstilvækst i stationssognene langs jernbanerne. Denne

Fig. VI°).

sammenhæng mellem befolkningstilvæksten i landsognene og udviklingen af jernbanenettet fremgår endnu tydeligere af følgende oversigt for hele landet undtagen Bornholm:

	Befolkningstilvækst:	
	1840—60	1860—1901
Landsogne, som enten i hele perioden 1860—1901 eller i en del deraf havde jernbanestation.....	21,4 %	35,5 %
Andre landsogne	20,5 %	18,5 %

I årene før 1860 har jernbanerne tilsyneladende ikke haft nogen indflydelse på befolkningsudviklingen i landsognene, tilvækstprocenterne

for de to grupper af sogne er næsten lige store. Men fra 1860 til 1901 vokser stationssognene omtrent dobbelt så hurtigt som de øvrige sogne. Desværre har man dog ikke af disse tal nogen mulighed for at se, om det er jernbanen, der skaber en stærkere befolkningsforøgelse i de egne, den gennemskærer, eller om man fortrinsvis har anlagt jernbanerne i de egne, hvor befolkningen er tiltaget stærkest. Men tallene tyder dog på, at jernbanerne i Danmark i et vist omfang har suget landbefolkningen til sig eller hæmmet dens bortvandring.

I perioden 1901—21 (figur IV) følger udviklingen de samme linier som i den foregående periode, men byernes tilvæksthastighed er mindre. For enkelte af de større byers vedkommende kan man finde en betydelig befolkningstilvækst i forstadskommunerne. Størstedelen af områderne indenfor bygrænserne i disse byer er nu ved at være udbyggede, og byerne vokser derfor ud i forstadskommunerne.

På landet er der også i denne periode mange sogne, hvor folketallet er aftagende. Det gælder især kystegnene. I Midtjylland derimod er folketallet voksende, men det må tilføjes, at størstedelen af den befolkningsforøgelse, som man her kan se på kortet, skyldes stationsbyernes vækst. Den egentlige landbefolkning i disse egne er ikke vokset i tilsvarende omfang.

I de to sidste perioder fra 1921—40 og fra 1940—50 har byernes gennemsnitlige tilvæksthastighed været næsten den samme. Hovedstadens befolkningstilvækst har relativt set været af samme størrelsesorden som provinsbyernes tilvækst taget under eet. Men indenfor gruppen af provinsbyer har der været nogen forskel på udviklingen i de to perioder. I mellemkrigsårene voksede de større provinsbyer med forstæder betydeligt hurtigere end de mindre byer. Befolkningstilvæksten i købstæder med 1—5000 indbyggere ved periodens begyndelse var således kun en trediedel af bybefolkningens gennemsnitlige tilvækst. I perioden efter 1940 har der været mindre forskel på byernes vækst. Desuden vil man lægge mærke til ved at sammenligne tilvækstprocenterne for de mindre byer i tabellens to sidste kolonner, hvor de bymæssige bebyggelser er medregnede, med de to foregående kolonner, hvor dette ikke er tilfældet, at de bymæssige bebyggelser, og det er overvejende stationsbyerne, er vokset mere end købstæderne af samme størrelse.

Folketallet i de rene landdistrikter har også været aftagende i årene efter 1921, men tilbagegangen var større i mellemkrigsårene end i tiden efter 1940. I Københavns og Frederiksborg amt har folketallet været uafbrudt voksende i landdistrikterne siden 1940. Der er her i virkeligheden tale om en urbanisering af hele det nordsjællandske område. Et forhold, som man sikkert bør vise større opmærksomhed fremover ved sammenligninger mellem udviklingen på landet og i byerne.

Kap. 3.

BEFOLKNINGSTILVÆKSTEN OG FORDELINGEN LAND—BY
1850—1950.

I den periode, der omfattes af nærværende undersøgelse, er Danmarks folketal vokset med op imod 3 millioner. I 1850 omfattede befolkningen 1,4 mill. indbyggere, i 1901 var tallet vokset til 2,4 mill., og ved den sidste folketælling i 1950 var der ialt 4,25 mill. indbyggere.

Disse tal refererer alle til det landområde, der til ethvert tidspunkt regnedes til det egentlige Danmark. Det vil sige, at befolkningen i følgende områder: Færøerne, Holsten, Island, Grønland og de Vestindiske Øer ikke er medregnet.

Det egentlige Danmarks territorium er ændret to gange i periodens løb. I 1864 gennemførtes en mindre grænseregulering, der bevirkede en befolkningsforøgelse på 8000 indbyggere, og i 1920 indlemmedes de fire nordslesvigske amter, hvorved folketallet voksede med ca. 165.000 indbyggere.

Den gennemsnitlige årlige befolkningstilvækst er nærmere belyst for tiårsperioder i tabel 3:1. Den årlige tilvækst er her opdelt i den befolkningsforøgelse, der fremkommer ved, at fødselstallet overstiger antallet af dødsfald, og den tilvækst, der hidrører fra nettoind- eller udvandringen.

Tabel 3:1. *Befolkningsudviklingen i Danmark 1851—1950.*

Gennemsnit for 10 år	Beregnet folketal 1. juli 1 1000	Årlig tilvækst 1 ‰	Heraf	
			fødselsoverskud 1 ‰	netto indvandring 1 ‰
1851—60	1.523	12,4	11,8	0,6
1861—70	1.714	10,8	10,8	0,0
1871—80	1.888	9,8	12,0	÷ 2,2
1881—90	2.087	9,8	13,4	÷ 3,6
1891—1900	2.301	11,0	12,7	÷ 1,7
1901—10	2.594	11,9	14,2	÷ 2,3
1911—20	2.921	11,9	11,9	0,0
1921—30	3.426	8,9	9,6	÷ 0,7
1931—40	3.705	7,9	7,2	0,7
1941—50	4.070	11,2	11,3	÷ 0,1

Gennem hele perioden er befolkningen vokset med ca. 11 ‰ om året i gennemsnit, men der har været nogen variation fra år til år. Den største befolkningstilvækst finder man i det første tiår, herefter aftager tilvæksten indtil halvfemserne. I de første tyve år af det nye århundrede ligger den gennemsnitlige årlige tilvækst igen over 11 ‰, men derefter har vi et så kraftigt fald som aldrig før set til sidst i trediverne. Først under besættelsestiden og de første efterkrigsår rettes tilvæksten op igen.

Kap. 4.

VANDRINGERNES OMFANG

Det er muligt med tilnærmelse at beregne, hvor stor en befolkningsgevinst byerne har fået i de sidste hundrede år som følge af vandringerne mellem landdistrikterne og byerne. Man går ud fra antallet af fødsler og dødsfald i byerne og på landet og beregner på dette grundlag, hvor mange der skulle opholde sig i byerne, såfremt der ikke foregik vandringer mellem de to områder. Dette tal sammenholdes med bybefolkningens faktiske tilvækst, og man har et udtryk for den såkaldte nettovandring til byerne (inklusive indlemmelser).

I store træk får man følgende resultat. Byernes samlede befolknings-tilvækst i de sidste hundrede år beløber sig til næsten 2 millioner; heraf kan ca. $\frac{1}{2}$ henregnes til byernes fødselsoverskud, $\frac{1}{6}$ er resultatet af indlemmelser af forstæder, hvor byerne er vokset ud over kommunegrænserne, og næsten $\frac{1}{3}$ skyldes byernes gevinst ved vandringerne mellem land og by¹).

Den samlede vandring inden for landets grænser har dog haft et langt større omfang. Det nøjagtige tal kender man ikke, og der findes ikke muligheder til en nøjagtig bestemmelse deraf. Men med tilnærmelse kan man nå frem til et skøn over de indre vandringers omfang i de seneste år, og dernæst kan man forsøge at skønne over, om de indre vandringers omfang har ændret sig i periodens løb.

Statistisk Departement har siden 1931 hvert år opgjort antallet af mellemkommunale vandringer på grundlag af flyttemeddelelserne fra folkeregistrene. I 1950 registrerede man således næsten en halv million vandringer over kommunegrænserne her i landet.

For at nå til det samlede antal indre vandringer må man til ovennævnte tal lægge antallet af vandringer inden for kommunegrænserne. For de tre hovedstadskommuner lå dette tal i 1950 på ca. 125.000. I forhold til folketallet udgjorde antallet af flytninger i København 14 %, på Frederiksberg 9 % og i Gentofte 10 %. I provinsbyerne og landkommunerne må man formodentlig regne med, at flytningerne inden for kommunegrænserne udgør en mindre del af folketallet, men man skønner næppe meget forkert ved at anslå *det samlede antal indre vandringer i 1950 til lidt under 1 million*. Ser man dette tal i forhold til landets fire millioner indbyggere, kunne man forledes til at tro, at omtrent en fjerdedel af befolkningen skifter bopæl hvert år. Det er dog ikke tilfældet. Tallene angiver antallet af vandringer, ikke antallet af personer, der har skiftet bopæl. I mange tilfælde vil en og samme person flytte flere gange i løbet af et år og således blive medregnet et tilsvarende antal gange.

Vandringsstatistikken for Randers købstad kan tjene til at belyse dette forhold. I 1948 registrerede man for de mandlige hovedpersoners vedkommende ialt 2929 til- og fravandringer, men dette tal omfatter 359 personer, der er flyttet to gange, 33 personer, der er flyttet tre gange, og 10 personer, der er flyttet 4—5 gange. Det samlede antal flytninger er således betydeligt større end antallet af personer, der er flyttet over kommunegrænsen. Samme opgørelse viser iøvrigt, at det især er de yngre personer, der flytter flere gange i løbet af året.

Det ville nu være af interesse, om man kunne konstatere en ændring i befolkningens regionale mobilitet i løbet af de sidste hundrede år. Men det materiale, der står til rådighed for en sådan undersøgelse, kan kun danne grundlag for meget usikre slutninger.

Direkte oplysninger om bruttovandringerne mellem kommunerne foreligger — som nævnt — kun for de sidste tyve år. I denne korte periode har det gennemsnitlige årlige antal mellemkommunale vandringer holdt sig næsten konstant fra femårsperiode til femårsperiode, dog med et fald i de seneste år, jfr. tabel 5:1.

Tabel 4:1. *Det gennemsnitlige årlige antal vandringer indenfor kommunegrænserne i København, Frederiksberg og Gentofte 1931—50.*

	København	Frederiksberg	Gentofte
1931—35	177.088	14.912	..
1936—40	216.510	20.597	11.087
1941—45	144.944	17.125	9.221
1945—50	108.739	12.252	7.819

Antallet af flytninger inden for de tre hovedstadskommuner er gået tilbage, også i forhold til folketallet (tabel 4:1). For vandringerne inden for kommunegrænserne i provinsbyerne må man regne med tilsvarende nedgang, da den væsentligste årsag til tilbagegangen sikkert er huslejestoppet, der har været gældende siden 1940.

For tiden før vandringsstatistikens indførelse kan man kun indirekte få et indtryk af befolkningens regionale bevægelighed. Det materiale, der kommer vandringsstatistikens nærmest, stammer fra folketællingerne i 1901, 1911 og 1921. Man spurgte ved disse tællinger den tilflyttede befolkning i landets kommuner om sidste opholdssted før tilflytning til kommunen og om tilflytningstidspunktet. På dette grundlag kan man opstille en oversigt over det antal personer, der er vandret fra en kommune til en anden i løbet af de sidste 13 måneder før tællingstidspunktet den 1. februar i nævnte år (tabel 4:2).

Tallene i tabel 4:2 kan ikke direkte sammenlignes med vandringsstatistikken i tabel 5:1. Her er der tale om antal personer, der er flyttet;

Tabel 4:2. *Antal personer ved folketællingerne i 1901, 1911 og 1921, der er flyttet til opholdsstedet indenfor de sidste 13 måneder.*

folketællingsår	antal tilflyttede ²⁾	i % af befolkningen ved tællingen
1901	221.000	8,5
1911	250.000	9,1
1921	269.000	8,7

vandringsstatistikken omfatter samtlige vandring. Derimod kan man udmærket sammenligne tallene for de tre folketællingsår, og heraf får man det indtryk, at der ikke har fundet større ændringer sted i befolkningens bevægelighed i den første del af det 20. århundrede.

Længere tilbage i tiden har man kun folketællingernes oplysninger om befolkningens fødesteder og opholdssteder på tællingstidspunktet. Man kan her undersøge, hvor stor en del af befolkningen der er født på opholdsstedet. Hvis befolkningens bevægelighed er steget, skal denne del være aftagende fra de ældste tællinger til de nyeste. Men resultatet af en sådan opgørelse er som nævnt i indledningen afhængig af den måde, hvorpå man afgrænser områderne for befolkningens fødesteder og opholdssteder. Jo mindre områder der anvendes i statistikken, desto større bevægelighed vil man kunne konstatere.

I tabel 4:3, der er et uddrag af bilag II, er den procentvise del af befolkningen, der er født på opholdsstedet, beregnet for de tre hovedområder: hovedstaden, provinsbyerne og landdistrikterne.

Tabel 4:3. *Den indenfor opholdsområdet fødte befolkning i procent af hele opholdsbefolkningen indenfor området.*

	1850	1880	1901	1921	1940
Hovedstaden	67,8	59,2	57,7	59,3	58,2
Provinsbyerne	64,2	57,3	53,4	52,5	51,1
Landdistrikterne	96,2	94,6	94,2	91,3	87,6

I den første periode fra 1850 til 1880 finder man et betydeligt fald i samtlige procenter i tabellen, men derefter har faldet haft en meget moderat karakter. Det kunne tyde på, at befolkningens bevægelighed er steget mere i den første periode end i de efterfølgende.

Men tallene i tabel 4:3 fortæller intet om ændringer i befolkningens vandringshyppighed inden for hovedområderne, og desuden kan man indvende mod denne tabel, at hovedområdernes afgrænsning har ændret sig i periodens løb. Hvis man vil tage hensyn til disse indvendinger, må man anvende kommune- eller sognegrænserne som grundlag for stati-

stikken over opholds- og fødestederne. Denne opgørelsesmetode kan gennemføres for tallene indtil 1921, og resultatet fremgår af tabel 4:4.

Her er kun sådanne personer, som på tællingsdagen havde fast bopæl i den kommune, hvor de var født, og som ikke nogensinde før tællingen har haft fast bopæl i en anden kommune, regnet for ikke-tilflyttede. Hovedstadskommunerne er dog regnet for een kommune, derfor bliver tallene for hovedstaden uændrede.

Procenttallene for provinsbyerne og landkommunerne er derimod betydeligt mindre, hvad man også skulle vente, men tendensen i tallene er den samme som før.

Tabel 4:4. Den i opholdskommunen fødte befolkning i % af hele kommunens befolkning ved folketællingerne.

Opholdssted	1850 %	1880 %	1901 %	1921 %
Hovedstaden	67,8	59,2	57,7	59,3
Provinsbyerne				
på øerne	52,4	47,0	44,6	39,3
i Jylland	53,8	45,8	40,8	39,3
Landdistrikterne				
på øerne	62,7	55,7	52,5	46,4
i Jylland	61,1	55,0	53,3	51,2
Hele landet	61,4	54,5	51,7	49,1

Skal man derfor sammenfatte resultatet af overvejelserne i dette kapitel, må man sige, at befolkningens bevægelighed formentlig har været stigende i sidste halvdel af det 19. århundrede i industrialismens første tid her i landet. Siden århundredskiftet har der ikke været nogen særlig stigning, og i de seneste år har vandringerne omfang været aftagende i forhold til folketallet.

Kap. 5.

VANDRINGERNES RETNING

Det er almindeligt antaget¹⁾, at størstedelen af de indre vandringer foregår som »etapevandringer« fra landdistrikter til provinsbyer og fra provinsbyer til hovedstaden. Man skulle således gennem flere vandringer passere samfund af mere og mere bymæssig karakter. Denne antagelse må i høj grad modificeres ved en nærmere betragtning af vandringsstatistikken.

Ser man først på statistikken over de mellemkommunale vandringer i tabel 5:1, vil man opdage, at vandringerne mellem kommunerne inden for hovedstadsområdet og vandringerne mellem provinsbyerne med forstæder samt vandringerne mellem landdistrikterne optager ca. $\frac{2}{3}$ af de mellemkommunale vandringer. Lægges man hertil antallet af vandringer inden for kommunerne, står det ganske klart, at *størstedelen af de indre vandringer foregår mellem samfund af ensartet bymæssig struktur*. Vandringerne mellem landdistrikterne og provinsbyerne udgør kun $\frac{1}{4}$, og vandringerne mellem provinsbyerne og hovedstadsområdet og mellem landdistrikterne og hovedstadsområdet udgør hver kun $\frac{1}{12}$ af de mellemkommunale vandringer, og set i forhold til samtlige indre vandringer må disse procenter sikkert reduceres til det halve.

Tabel 5:1. *Det gennemsnitlige årlige antal mellemkommunale vandringer.*

	1931—35	1936—40	1941—45	1946—50
Indenfor hovedstadsområdet	66.000	61.000	59.000	56.000
Mellem provinsbyer m. forstæder . .	53.000	54.000	55.000	49.000
Mellem landkommuner	241.000	224.000	238.000	219.000
Mellem hovedstadsområdet og provinsbyer (m. forstæder)	40.000	43.000	41.000	42.000
Mellem provinsbyer m. forstæder og landkommuner	116.000	117.000	124.000	120.000
Mellem hovedstadsområdet og landkommuner	37.000	39.000	38.000	40.000
Tilsammen	553.000	538.000	555.000	526.000

Man kunne da rejse det spørgsmål, om de vandringer, der foregår mellem de tre hovedområder, er etapevandringer. Til belysning af dette spørgsmål er optrykt en tabel fra folketællingen i 1921 over befolkningens fødested og sidste fraflytningssted før nuværende opholdssted (tabel 5:2).

Det viser sig her, at $\frac{3}{4}$ af de personer, der var født på landet, og som i 1921 opholdt sig i hovedstaden, var vandret direkte til hovedstaden, og kun ca. $\frac{1}{4}$ var vandret via provinsbyerne. Endvidere ser man, at $\frac{9}{10}$ af

Tabel 5:2. *Fødested, opholdssted og sidste fraflytningssted for den tilvandrede del af befolkningen i landets hovedområder 1921²*).

	Sidste fraflytningssted				I alt tilflyttede
	Hovedstaden	Provinsbyerne	Landdistrikterne	Udlandet m. v.	
Opholdssted: Hovedstaden					
Fødested:					
Opholdsstedet (d. e.					
hovedstaden	—	6.163	6.535	2.958	15.656
Provinsbyer	—	95.747	9.303	3.524	108.574
Landdistrikter	—	33.988	115.306	3.535	152.829
Udlandet	—	2.666	2.135	37.872	42.673
Øvrige monarki	—	153	136	1.526	1.815
Uangivet fødested	—	204	939	621	1.764
I alt ..	—	138.921	134.354	50.036	323.311
Opholdssted: Provinsbyer					
Fødested:					
Opholdsstedet (d. e. byen)	2.862	5.136	9.566	1.442	19.006
Hovedstaden	17.802	4.311	4.335	430	26.878
Provinsbyer (fraregnet opholdsbyen)	6.429	64.277	14.506	1.274	86.486
Landdistrikter	10.911	42.412	236.327	3.317	292.967
Udlandet	1.323	2.336	3.897	14.678	22.234
Øvrige monarki	72	73	85	181	411
Uangivet fødested	61	319	1.496	325	2.201
I alt ..	39.460	118.864	270.212	21.647	450.183
Opholdssted: Landdistrikter					
Fødested:					
Opholdsstedet (d. e.					
sognet)	2.111	6.333	32.676	1.159	42.279
Hovedstaden	29.805	3.970	10.357	369	44.501
Provinsbyer	6.002	71.054	31.666	885	109.607
Landdistrikter (fraregnet opholdssogn)	13.657	57.194	675.659	3.692	750.202
Udlandet	1.900	3.340	12.727	18.320	36.287
Øvrige monarki	95	81	196	242	614
Uangivet fødested	164	439	3.189	610	4.402
I alt ..	53.734	142.411	766.470	25.277	987.892

vandrerbefolkningen, der var født i provinsbyerne, var vandret direkte til det hovedområde, hvor de opholdt sig ved folketællingen. Et tilsvarende tal finder man for vandrerbefolkningen, der var født i hovedstaden. *Størstedelen af de indre vandringer mellem de tre hovedområder synes at være direkte vandringer*, hvor man ved direkte vandring forstår vandring til opholdsstedet på tællingsdagen direkte fra fødestedet eller via en kommune af samme karakter, f. eks. landdistrikt — landdistrikt — provinsby.

Af den mere detaljerede tabel i folketællingstabelværket kan man iøvrigt se, at de direkte vandringer udgør en større del af samtlige vandringer for kvindernes end for mændenes vedkommende. Forskellen er dog kun på nogle få procent.

Tabel 5:3. Den gennemsnitlige, årlige netto-tilvækst i de enkelte landsdele 1931—50.

	Hovedstadens netto-tilvækst ved vandr. mellem hovedstadsomr. og prov. + forstæder	Hovedstadens netto-tilvækst ved vandr. mellem Hovedstadsomr. og landkomm.	Provinsbyernes netto-tilvækst ved vandr. mellem provinsbyer + forst. og landkomm.
1931—35 ..	7.859	5.988	16.403
1936—40 ..	5.211	3.092	12.982
1941—45 ..	4.094	1.189	11.787
1946—50 ..	6.870	3.971	14.190

Nettoresultatet af vandringerne mellem de tre hovedområder (tabel 5:3) har i hver af de fire femårsperioder 1931—50 været en befolkningsforskydning fra landdistrikterne til hovedstaden og især til provinsbyerne. Til gengæld har provinsbyerne haft et vandringstab over for hovedstaden, dog ikke af samme størrelse som landdistrikternes tab til provinsbyerne. Det er sikkert disse forskydninger i hovedområdernes folketal, der har fremkaldt forestillingen om etapevandring. Nettoresultatet af vandringerne er imidlertid som nævnt fortrinsvis opstået ved differencer mellem de direkte til- og fravandringers omfang.

Tabel 5:4. Folketallet i nogle københavnske distrikter³⁾.

	1901	1921	1930	1940	1950
Indre by	88.000	66.000	57.000	44.000	40.000
Indre Nørrebro	83.000	89.000	82.000	76.000	75.000
Vesterbro	66.000	85.000	79.000	70.000	71.000
Valby	7.000	22.000	25.000	35.000	41.000
Brønshøj	1.000	5.000	12.000	28.000	31.000
Amagerbro		19.000	24.000	23.000	23.000
Sundbyerne	22.000	52.000	66.000	92.000	101.000
Utterslev	7.000	20.000	32.000	57.000	71.000

Vandringernes retning inden for byområderne kender man kun ganske overfladisk. Resultatet af vandringerne viser sig imidlertid ved folketællingerne. For hovedstadsområdet kan man anføre følgende folketal (5:4). Der har således været en tilbagegang i folketallet for den indre by siden århundredskiftet, for Nørrebro og Vesterbro fra årene siden den første verdenskrig og for Amagerbrokvarteret siden 1930. Samtidig er yderkvartererne vokset overordentlig stærkt. Denne storbydifferentiering kan også påvises for de største provinsbyers vedkommende. En vigtig årsag til denne udvikling er city-dannelsen. Lejlighederne i byernes centrum ombygges til forretningslokaler. Men en lige så vigtig årsag kan man finde i huslejelovgivningen, der har bevirket en fastlåsning af befolkningen i de ældre ejendomme og dermed en udtynding af lejlighederne, når børnene flytter hjemmefra.

Esbjerg og Århus.

Indvandringsområdet for enkelte byer kender man kun i to tilfælde. Det første stammer fra en undersøgelse over oprindelsen af Esbjergs befolkning i 1940, det andet tilfælde er et resultat af folketællingen i Århus 1948.

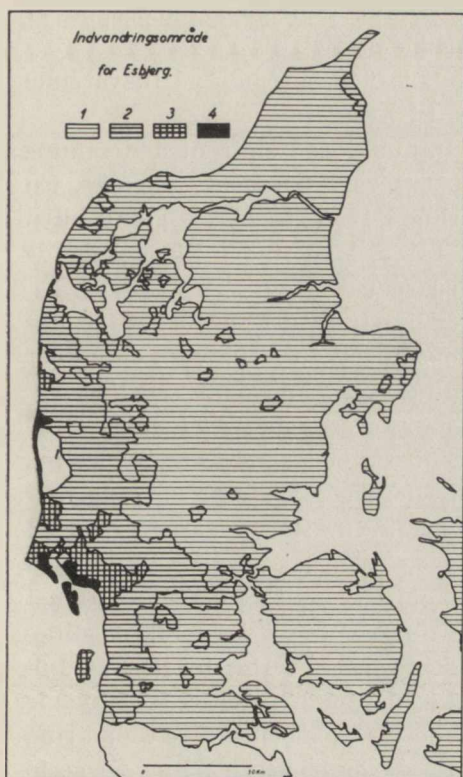
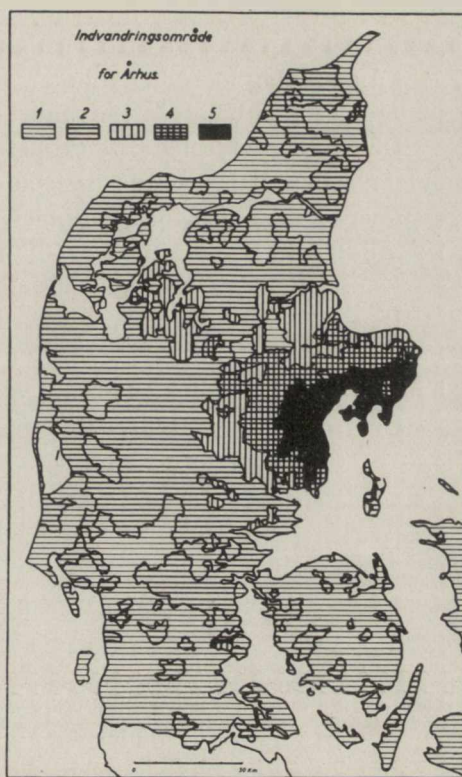
De to nævnte undersøgelser lider dog begge af væsentlige mangler. For det første omfatter materialet i begge tilfælde kun indvandringen til købstaden og ikke til hele bysamfundet. For det andet er der ikke i opgørelserne skelnet mellem den direkte og den indirekte (etapevise) vandring til byerne. I Århus er f. eks. 60 % af tilflytterne født i landkommuner, men kun 40 % af tilflytterne er vandret direkte fra landkommuner til byen. Omtrent $\frac{1}{3}$ af landboerne er vandret via en anden provinsby til Århus. Den direkte vandring er altså også her den dominerende.

Den største fejl består i, at man her belyser indvandring ved et folketællingsmateriale, der som før nævnt kun omfatter en brøkdel af samtlige tilvandrere til byen. Men bedre materiale foreligger ikke.

Indvandringen til Esbjerg⁴⁾ har været af særlig interesse, fordi man her har et eksempel på et bysamfund, der er grundlagt og vokset op til en anselig købstad i nyeste tid. Esbjerg havn er anlagt ifølge lov af 24. april 1868. I 1885 havde byen ca. 2000 indbyggere. Heraf var 30 % født i Esbjerg, 30 % i Ribe amt iøvrigt og 40 % i det øvrige land. Ved folketællingen i 1940 talte købstaden uden forstæder ialt 33.000 indbyggere. Den på opholdsstedet fødte befolkning udgjorde nu 40 % af indbygger-tallet, 20 % var født i Ribe amt iøvrigt og 40 % i det øvrige land. Byens fødselsoverskud er således nu af større betydning for byens vækst, medens indvandringen fra de fjernere liggende områder synes at være af samme relative størrelse⁵⁾. 70 % af tilflytterne var født i landkommuner og 30 % i købstæder.

For den del af Esbjerg befolkning, der ifølge folketællingen den 5. november 1940 er født i det egentlige Danmark, men uden for kommunens område, har man foretaget en detaljeret opgørelse over fødesognets beliggenhed. For hvert sogn i Danmark har man beregnet et forholdstal mellem antallet af esbjergensere, der er født i vedkommende sogn, og sognets bosiddende befolkning i 1940. Disse forholdstal er illustreret i figur VII.

Som man kunne vente, ligger de vigtigste udvandringsområder i Esbjergs nærmeste omegn. Forholdsvis mange mennesker er desuden kommet fra øerne i Vadehavet og kystegnene langs den jyske Vestkyst. Det er for en stor del fiskerbefolkningen i disse egne, der er vandret til Esbjerg, fordi havne- og afsætningsforholdene m. v. har været så meget bedre ved den nye havn. Man vil også lægge mærke til, at kyst-

Fig. VII⁶).Fig. VIII⁷).

områderne i det vestlige Thy samt ved fiskeribyerne Frederikshavn og Grenaa har haft en relativ stærk udvandring til Esbjerg. Indvandringen til Esbjerg fra Jyllands indre områder er kommet fra kommunerne langs jernbanerne mod nord, øst og syd. Derimod har områderne langs banerne i midtjylland ikke afgivet nogen større befolkning. Kun 6 % af indvandrerne er kommet fra Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm; disse områder er derfor ikke medtaget på kortet.

Indvandrerne til Esbjerg synes således i det væsentlige at være kommet fra den jyske halvø, dels fra egne, hvor fiskeri er eller har været et vigtigt erhverv, og dels fra områder langs kommunikationslinierne, hvor der ikke f. eks. ved opdyrkning af ny jord har været erhvervsmæssige muligheder for at fastholde en voksende befolkning.

Det kan desuden anføres, at der tilsyneladende er en vis sammenhæng mellem vandringen til Esbjerg og handelsforbindelsen med byen. Det viser sig nemlig, at de vigtigste vandringsområder i figur VII er sammenfaldende stort set med de områder, som over Esbjerg forsynes med kul, foder- og gødningsstoffer. Måske har man her en forklaring på,

hvorfor varetransporterne fra Esbjerg til de midtjydske hedeegne er ganske ringe trods direkte jernbaneforbindelse.

På grundlag af folketællingen i Århus i 1948 har man på tilsvarende måde forsøgt at belyse indvandringen til byen.

Den på opholdsstedet fødte befolkning udgjorde omtrent den samme del af folketallet i Århus købstad (44 %) som i Esbjerg (40 %). En sammenligning med folketællingen i Århus i 1940 viser en stigning i den i Århus fødte befolkning fra 40 % til 44 %. Man finder tilsyneladende her som i Esbjerg en voksende endogen rekruttering.

Den relative indvandring til Århus er illustreret i figur VIII. Man har her beregnet antallet af personer med oprindelse i de enkelte kommuner i procent af kommunernes indbyggerantal den 5. november 1945.

Det fremgår af figuren, at der har været en stærk udvandring til Århus fra de nærmeste områder koncentrisk beliggende om Århus by. Den betydeligste udvandring (10 % og derover) finder man i de områder, der ligger mindre end 50 km fra byen. Her udenfor følger et smalt bælte med 5—10 % udvandring og et noget bredere bælte med 3—5 % udvandring. Det sidstnævnte område omfatter dog også det meste af Salling, hvor byerne i nyere tid har været forholdsvis stillestående. Området med 1—3 % udvandring dækker størstedelen af Jylland, men udvandringsområderne er ikke som for Esbjerg vedkommende koncentreret om jernbanerne. Man bemærker, at områderne omkring Esbjerg og Ålborg har haft en ubetydelig udvandring til Århus. Disse to byer har selv udviklet sig stærkt.

Kommunerne på Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm har kun haft en ubetydelig udvandring til Århus; de er derfor udeladt på figuren.

Indvandringen til Århus er således som indvandringen til Esbjerg for størstedelen kommet fra den jyske halvø, og de fleste indvandrere er fra landdistrikterne. Jernbanernes betydning for indvandringen er ikke så udpræget for Århus' vedkommende, og nogen speciel tilvandring af fiskere kan man ikke konstatere, da der ikke har været samme muligheder for fiskeri fra Århus som fra Esbjerg.

Kap. 6.

VANDRINGSPERSONELLET

Fordelingen efter køn, alder og ægteskabelig stilling for de personer, der er flyttet med bevis, offentliggøres hver år af Statistisk Departement for de mellemkommunale flytningers vedkommende. Den tilsvarende fordeling for vandringer indenfor kommunegrænserne kendes kun for de tre hovedstadskommuner og kun i meget store træk. Men da det har vist sig, at der ikke er større forskel på disse fordelinger, og da man desuden kan konstatere, at vandringspersonellets sammensætning efter de nævnte kriterier er omtrent den samme fra år til år, vil vi her indskrænke os til at se på de sidst offentliggjorte tal for de mellemkommunale vandringer i året 1950 (tabel 6:1).

Der var i dette år omtrent lige mange kvinder og mænd, der havde meldt flytning til folkeregistrene. For landet som helhed var over halvdelen af mændene og omtrent to trediedele af kvinderne i alderen 15—29 år. Næsten tre fjerdedele af de flyttede var ugifte, og lidt over en femtedel var gifte.

Ser man på vandringerne indenfor de forskellige landsdele, viser der sig en karakteristisk forskel mellem tilflytningen til hovedstaden og provinsbyerne på den ene side og til deres forstæder på den anden side. Der er forholdsvist mange børn under 14 år og forholdsvist mange personer i alderen 30—49 år blandt tilflytterne til hovedstadens og provinsbyernes forstæder, medens aldersklassen 15—29 år er relativt svagere repræsenteret. Civilstandsfordelingen viser desuden, at der er

Tabel 6:1. *Fordelingen efter tilflytningssted, alder og ægteskabelig stilling for personer, der i 1950 er flyttet med bevis. (Relative tal¹).*

	Hovedstaden		Hovedst. forstads-komm.		Provinsbyerne		Provinsb. forstads-komm.		Landkomm.		Hele landet	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
0—14 år	135	110	223	204	187	146	220	189	189	193	188	176
15—29 -	604	677	454	524	539	646	472	559	598	626	571	625
30 år og over	261	213	323	272	274	208	308	252	213	181	241	199
Ialt ..	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
Heraf:												
Ugift	707	732	551	541	694	724	654	663	784	729	737	711
Gift	230	196	396	397	251	217	297	280	192	236	226	242
Enkestand	10	27	9	24	13	24	12	24	9	17	10	20
Separeret	30	23	20	16	24	21	23	20	8	10	14	14
Fraskilt	21	21	18	18	16	13	12	12	5	6	10	11
Uangiven	2	1	6	4	2	1	2	1	2	2	3	2

Tabel 6:2. Fordeling på hoved- og bipersoner og erhverv for til- og fraflyttere til hovedstaden samt Århus og Randers købstæder i 1950.

	Hovedstaden				Århus købstad				Randers købstad			
	Tilflyttere		Fraflyttere		Tilflyttere		Fraflyttere		Tilflyttere		Fraflyttere	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
Hovedpersoner												
i familier	130	44	210	46	149	47	180	50	855	725	846	703
Enkeltpersoner . . .	785	769	659	652	735	739	684	681	145	275	154	297
Bipersoner	85	187	131	302	116	214	136	269				
	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
Hovedpersoner efter erhverv:												
Selvst. erhvervs- drivende	37	.	46	3	57	5	62	5	67	2	78	3
Kontor og forret- ning	347	259	386	293	248	228	241	246	244	194	266	183
Arbejdere	396	77	377	82	362	70	381	94	493	40	492	43
Husassistenter . . .	.	342	.	279	.	408	.	370	—	494	—	525
Pensionister	9	20	6	13	5	4	3	1	13	5	21	10
Studerende	64	27	47	18	68	22	66	18	90	48	67	44
Elever og Lærlinge	63	67	35	41	66	67	49	48				
Andre uangivne												
Erhverv	84	208	103	271	194	196	198	218	93	217	76	192
	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

forholdsvis flere gifte tilflyttere til forstadskommunerne end til de andre landsdele, det vil sige, at der er flyttet forholdsvis mange familier med børn til forstadskommunerne, formentlig på grund af de gunstigere boligforhold i disse kommuner.

For enkelte større byers vedkommende offentliggøres der hvert år en mere detaljeret statistik over til- og fraflytternes erhverv m. v. De statistiske kontorer i disse byer inddeler vandrerbefolkningen i hovedpersoner og bipersoner. Hovedpersonerne opdeles i enkeltflyttere og hovedpersoner, der flytter med familien, desuden offentliggøres hovedpersonernes erhvervsfordeling. Bipersoner er børn og gifte kvinder, der flytter med familiens overhoved.

De relative fordelinger efter disse kriterier for til- og fraflyttere er for hovedstaden samt Århus og Randers købstad uden forstæder anført i tabel 6:2.

Det fremgår heraf, at erhvervsgrupperne arbejdere og kontor- og retningspersonale omfatter næsten $\frac{3}{4}$ af de mandlige til- og fraflyttere i de tre byer. For kvindernes vedkommende er husassistenterne den største erhvervsgruppe. Den udgør fra $\frac{1}{3}$ i hovedstaden til $\frac{1}{2}$ i Randers af samtlige kvindelige tilflyttere, og næst i rækken kommer kontor- og forretningspersonale og »andre erhverv«. Den sidste gruppe omfatter fortrinsvis gifte kvinder.

Erhvervsfordelingen er ikke helt den samme for til- og fraflytterne, fordi nogle personer f. eks. på grund af uddannelse eller giftermål skifter erhverv under opholdet i byen. For mændenes vedkommende er arbejderne og studerende, elever og lærlinge således stærkere repræsenteret blandt tilflytterne end blandt fraflytterne, medens de selvstændige erhvervsdrivende samt kontor- og forretningspersonale er stærkest repræsenteret i den sidste gruppe. Og på tilsvarende måde er der forholdsvis flere husassistenter, studerende og lærlinge blandt de kvindelige tilflyttere end blandt fraflytterne, hvor grupperne kontor- og forretningspersonale samt »andre erhverv« er stærkere repræsenteret.

Der er også forskel på erhvervsfordelingen for de personer, der vandrer fra en by til en anden mellem byerne, og for dem, der vandrer fra land til by. Fra folketællingen i Århus 1948 har man en opdeling af den indvandrede befolkning efter fraflytningssted og første stilling efter tilflytning (tabel 6:3). Man ser her, at grupperne funktionærer, tjenestemænd og liberale erhverv omfatter en forholdsvis større del af de personer, der er flyttet til Århus fra hovedstaden eller en købstad, end af dem, der er flyttet til byen fra en landkommune. Og i stedet er de ufaglærte arbejdere, de selvstændige erhvervsdrivende og lærlingene de relativt største blandt tilflytterne fra landet.

Tabel 6:3. Den indvandrede befolkning i Århus 5. november 1948 delt efter første stilling efter tilflytning og fraflytningssted.

Første erhverv efter tilflytningen	Fraflytningssted						Ialt
	Hovedstaden	Købstad-komm.	Førstad-komm.	Landkomm.	Udlandet	Uangivne	
Landbrug	6	3	7	10	5	1	5
Håndværk, industri, handel, ledere	42	54	59	60	43	2	40
Funktionærer	101	93	57	50	37	2	51
Faglærte arbejdere	78	116	99	93	146	6	74
Ufaglærte arbejdere	46	60	106	127	68	9	69
Tjenestemænd	146	110	70	59	69	2	63
Liberale erhverv	84	53	36	39	81	1	34
Lærlinge	13	21	12	34	14	1	17
Andre erhverv	252	289	312	304	191	16	214
Uangivne erhverv	232	201	242	224	346	960	433
Ialt ..	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Men vandringspersonellets sammensætning efter køn, alder, civilstand og erhverv vil altid være afhængig af hele befolkningens fordeling efter de tilsvarende kriterier. Når størstedelen af vandringerne f. eks. omfatter ugifte personer, kan det udelukkende være, fordi størstedelen af befolkningen er ugift. Den første oplysning behøver derfor ikke at vise noget

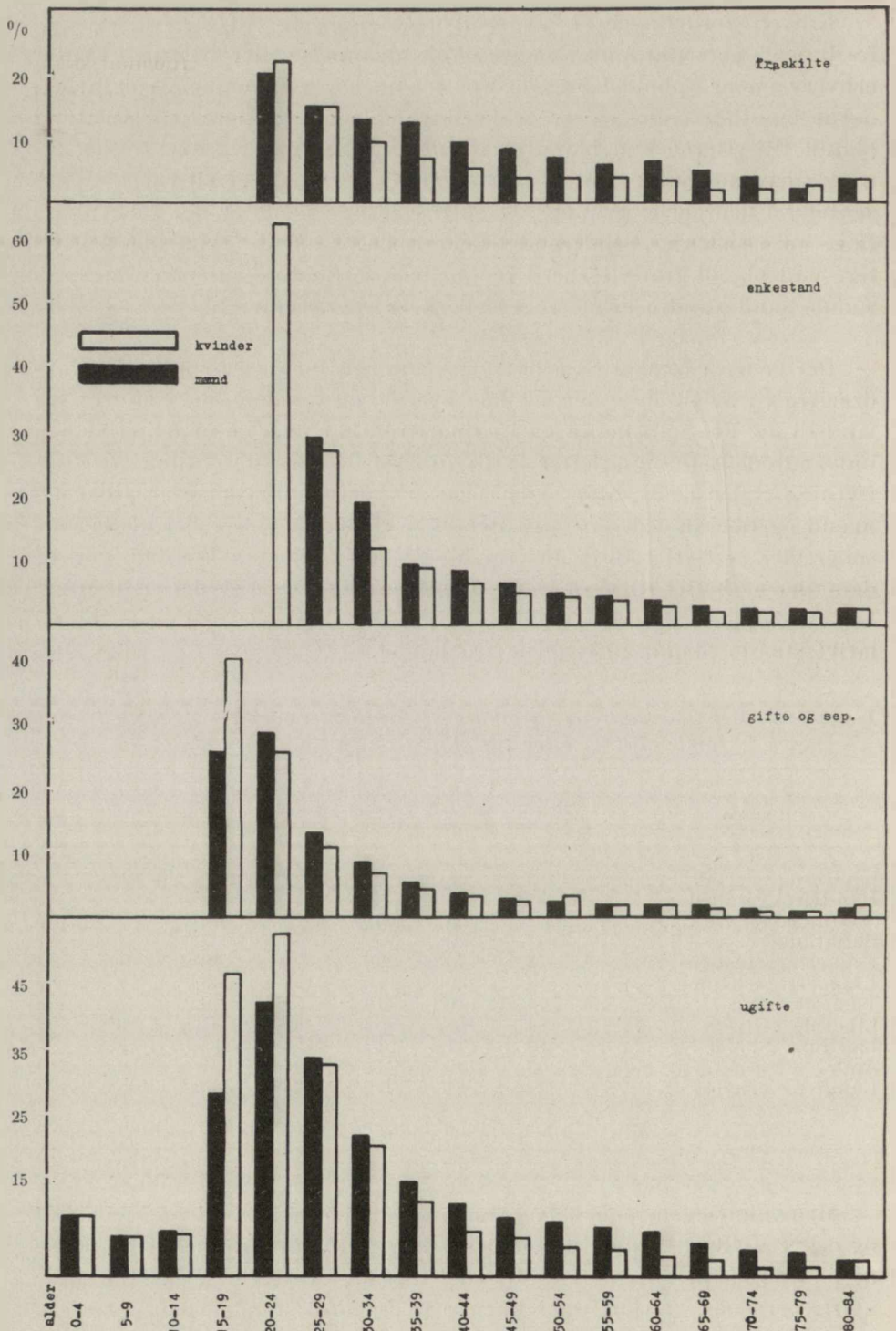

Fig. IX. Vandringshyppigheder for forskellige alders- og civilstandsgrupper.

om den ægteskabelige stillings betydning for folks beslutning om at skifte bopæl.

For at komme uden om denne vanskelighed kan man beregne vandringshyppighederne for de enkelte befolkningsgrupper. I bilag IV har man således beregnet vandringshyppighederne for forskellige alders- og civilstandsgrupper i året 1950. Tabellens tal angiver antallet af flyttede mænd og kvinder indenfor de forskellige aldersklasser i promille af aldersklassens samlede antal mænd og kvinder den 1. januar 1950. Det ville have været rigtigere at anvende middelfolketallet som grundlag for beregningerne i stedet for folketallet ved årets begyndelse, men middelfolketallets fordeling på alders- og civilstandsgrupper offentliggøres ikke, og forskellen er iøvrigt uden betydning. Beregningerne er illustreret i figur IX.

For hele befolkningen bliver vandringshyppigheden således beregnet til 12 %. Man ser af figuren, at vandringshyppigheden varierer med alderen. For børnene ligger vandringshyppigheden på 10—7 % indtil 14 års alderen. Derefter finder man stigende mobilitetstal for aldersklasserne indtil 25 år, og for personer over 25 år er vandringshyppigheden aftagende med stigende alder.

Set under eet er der ingen forskel på mænds og kvinders vandringshyppighed, men indenfor aldersklasserne gør der sig visse forskelligheder gældende. I barndomsårene finder man naturligvis den samme vandringshyppighed for drenge og piger, men i aldersklasserne 15—19 og 20—24 år ligger kvindernes mobilitetstal betydeligt over mændenes, og fra det 25. år og opefter finder man de største tal for mændenes vedkommende. Disse forskelligheder synes at være et gennemgående træk for alle civilstandsgrupper. Iøvrigt er vandringshyppigheden størst for ugifte og mindst for gifte, det gælder både mænd og kvinder. Personer i enkestand og fraskilte har en vandringshyppighed, der ligger mellem de ugifte og de gifte personers. I den offentliggjorte statistik over de mellemkommunale vandring er skelner man ikke mellem gifte og separerede personer, men man må sikkert regne med, at de vandringshyppigheder, man ville finde for separerede personer, ville være af samme størrelsesorden som de her beregnede tal for fraskilte. Man må iøvrigt bemærke, at der er en betydelig forskel på de fraskilte mænds og kvinders vandringshyppigheder. De høje tal for mændenes vedkommende hænger formodentlig sammen med, at det som regel er hustruen, der beholder lejligheden i tilfælde af skilsmisse. I det hele taget må man sikkert antage, at de her påviste variationer i vandringshyppighederne med alderen og civilstandsforholdet har flere årsager, f. eks. har erhvervsforholdene i de forskellige aldersklasser sikkert en væsentlig betydning, men det kan ikke undersøges på det foreliggende materiale.

Kap. 7.

VANDRINGERNES AFHÆNGIGHED AF AFSTANDEN

Flere forfattere har påvist¹⁾, at de indre vandringer fortrinsvis går over korte afstande. Det foreliggende materiale underbygger denne teori. Men det er muligt på flere punkter at give en mere udtømmende fremstilling af vandringernes afhængighed af afstanden.

1) Fra folketællingen i 1911 foreligger en detailleret opgørelse over befolkningens fordeling efter fødested og efter opholdssted på tællingsdagen. Dette materiale kan anvendes til at belyse, hvor langt fødestedsbefolkningen på tællingsdagen er flyttet ud fra fødestedet²⁾.

Tabel 7:1. *Fødestedsbefolkningens fordeling efter opholdsstedets afstand fra fødestedet ved folketællingen den 1. febr. 1911.*

Opholdsstedets afstand fra fødestedet	Hele landet	Hele landet ÷ hovedst.
Af 100.000 pers. er der forblevet på fødestedet	46.940	49.806
Flyttet indenfor fødeamtet	28.240	30.933
Af 100.000 pers. er der flyttet		
under 25 km	75.180	80.739
25—75 km	11.250	10.568
75—125 -	5.480	3.832
125—175 -	2.700	1.653
175—225 -	1.290	1.136
225—275 -	1.770	975
275—325 -	1.270	600
325—375 -	670	279
375—425 -	310	136
425—475 -	50	45
475—525 -	30	37
Tilsammen ..	100.000	100.000

Ovenstående tabel viser således, at ca. 48 % af fødestedsbefolkningen i 1911 stadig er bosiddende i fødesognet eller fødebyen. Godt 28 % var vandret til et andet sogn indenfor fødeamtet, og kun 25 % var vandret mere end 25 km fra fødestedet. Konklusion: *Vandringernes styrke aftager med voksende afstand.*

I tabellens anden kolonne har man udeladt hovedstaden ved beregningen. Der fremkommer derved en talrække, der frembyder færre spring og viser større regelmæssighed end tallene for hele landet. Tilvandringen til hovedstaden har i tiden indtil 1911 været så stærk, at vandringstallene i tabellen viser en betydelig stigning for de afstande, hvor hovedstaden kommer i betragtning.

En tilsvarende beregning kan ikke gennemføres for folketællingen i 1950, da materialet endnu ikke er publiceret. Men der hefter også ad-

skillige mangler ved en sådan beregning. Opgørelsen er foretaget for by og land under eet, og der er ikke taget hensyn til de forskellige områders alders-, køn- og civilstandsfordeling. Vigtigst er det dog, at vandringerne i mange tilfælde ikke går direkte fra fødestedet til opholdsstedet ved folketællingen, men ad omveje gennem en række vandringer.

2) Disse forhold har man så vidt muligt taget hensyn til ved den

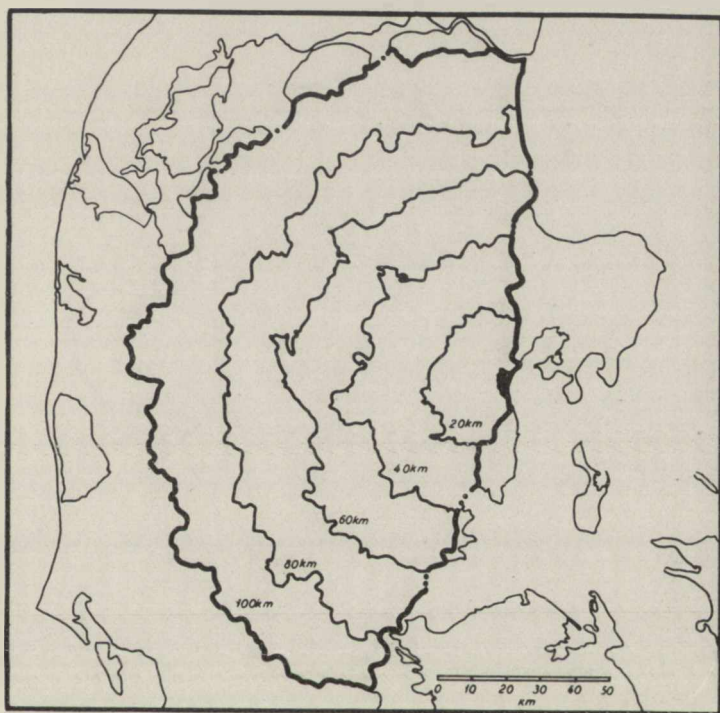

Fig. X.

lokale folketælling i Århus 1948. Man spurgte her om sidste opholdssted før tilflytningen til Århus. Derved har man fået en mulighed for en direkte måling af vandringsdistancen. En betydelig forbedring i sammenligning med tællingen i 1911.

Men Århus-materialet er heller ikke uden mangler. For det første omfatter det ikke alle personer, der er tilflyttet Århus i en bestemt periode. De personer, der er flyttet ind til byen og ud igen inden folketællingen, er ikke medtaget. Tilvandrere, der er døde i Århus inden folketællingen, er heller ikke med. Personer, der født i Århus, og som senere er flyttet fra byen og tilbage igen, er registreret som tilvandrere, men de er ikke medtaget i de følgende beregninger.

Endelig kan det nævnes, at tilflytningsåret og fraflytningsstedet ikke er oplyst for ca. 18.000 personers vedkommende³). Men der er dog næppe

grund til at antage, at disse personer fordeler sig på anden måde med hensyn til tilflytningstidspunkt og -år end de ca. 44.000 personer, hvorom der foreligger oplysninger.

En første opgørelse viser nu, at ca. $\frac{1}{4}$ af tilflytterne er kommet til Århus før 1930¹⁾. Omtrent 25 % er tilflyttet i tiåret 1930—39 og ca. halvdelen efter 1940.

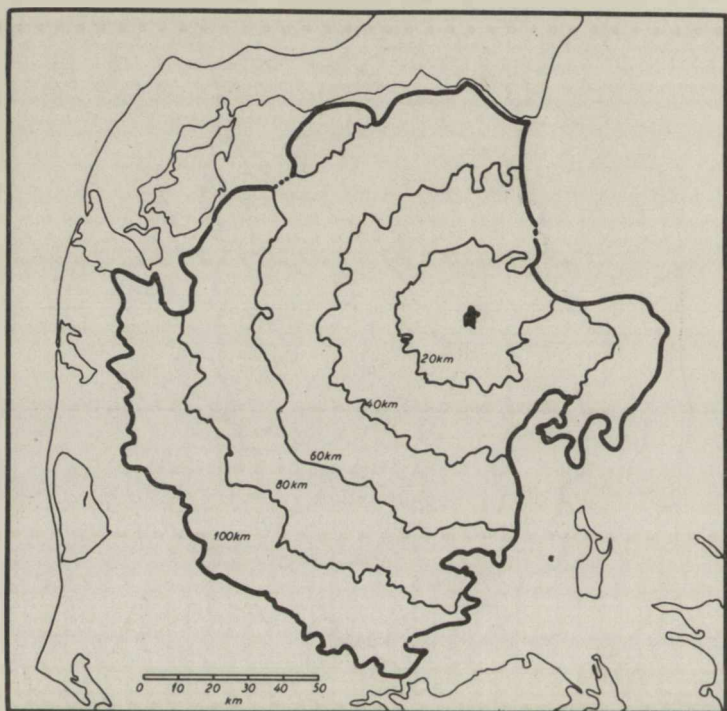

Fig. XI.

Mere end 60 % af tilflytterne har anført hovedstaden eller købstæderne med forstæder som sidste opholdssted. De resterende ca. 40 % er tilflyttet fra landkommunerne.

De fleste tilflyttere til Århus er kommet fra Jylland. Man har derfor udvalgt en del af det jyske område til en særlig undersøgelse over tilvandringsen til Århus, idet man har afgrænset et område af form som et cirkeludsnit med centrum i Århus kommune og med en radius på 100 km, se kort X.

Dette udsnit af den jyske halvø danner et sammenhængende landområde uden store fjordindskæringer eller andre »naturlige« hindringer for en direkte vandring til Århus.

Indenfor dette område findes der foruden Århus kommune med forstæder 338 sognekommuner og 14 bykommuner, ialt 352 kommuner.

Det samlede antal tilvandrere fra disse 352 kommuner omfattede ved folketællingen i Århus i 1948 ialt 17.686 personer foruden et ubekendt antal med uoplyst fraflytningssted; disse er udeladt af beregningerne. Tilvandrernes fordeling efter fraflytningskommune fremgår af bilag V.

For hver kommune indenfor undersøgelsesområdet er nu opmålt den direkte afstand i luftlinie, afrundet til 5 km intervaller. Ved opmålingen er der taget hensyn til bebyggelsens placering indenfor kommunen, således at de målte distancer (bilag V) så vidt mulig angiver afstanden til befolkningstyngdepunktet i kommunen. Det har været overvejet at måle afstanden langs vej- eller jernbanenettet, men man har opgivet denne omstændelige fremgangsmåde, fordi den ikke med den anvendte målenøjagtighed vil bevirke nogen væsentlig ændring af resultaterne, i særdeleshed ikke, da man har undgået at medtage landområder (som f. eks. Vendsyssel og det sydlige Djursland), hvor vejafstanden afviger betydeligt fra afstanden i luftlinie.

For nu at finde frem til vandringernes afhængighed af afstanden er kommunerne i undersøgelsesområdet derefter grupperet efter deres beliggenhed i forhold til Århus. Og for hver gruppe er dernæst beregnet den gennemsnitlige, relative vandring til Århus, særskilt for land- og

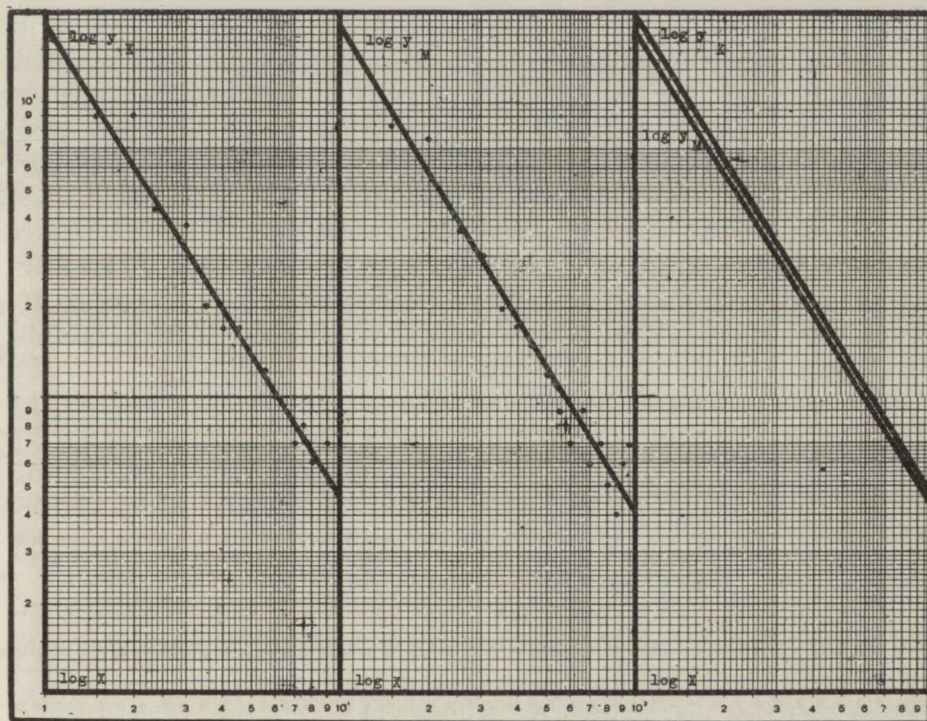

Fig. XII.

Tabel 7:2. Den gennemsnitlige vandring til Århus fra købstæder og landkommuner i undersøgelsesområdet.

Afstand fra Århus i km	Købstæder		Landkommuner	
	Antal	Gennemsnitlig relativ tilvandring	Antal	Gennemsnitlig relativ tilvandring
10	—	—	5	178
15	—	—	12	87
20	1	129	8	82
25	—	—	13	39
30	—	—	11	34
35	1	42	15	19
40	2	38	13	17
45	—	—	22	16
50	—	—	19	13
55	2	26	24	10
60	2	36	18	9
65	—	—	20	9
70	1	26	18	7
75	1	35	24	8
80	—	—	15	6
85	2	24	25	5
90	—	—	21	6
95	—	—	31	6
100	2	15	17	5

bykommuner og for mænd og kvinder. Den relative tilvandring er beregnet ved at sætte antallet af personer, der er vandret fra en bestemt kommune til Århus, og som den $\frac{5}{11}$ 1948 var bosiddende i Århus, i forhold til folketallet i fravandringskommunen i 1945. Man har valgt at anvende resultaterne fra folketællingen i 1945, fordi størstedelen af de tilvandrede, der er talt ved folketællingen i Århus i 1948, er indvandret i de sidste år før tællingsdagen.

Den relative vandring til Århus er beregnet i tabel 7:2. Betragter man tabellens kolonner, vil man se, hvorledes forholdene fra 1911-undersøgelsen gentager sig. Den relative tilvandring aftager, jo længere afstanden er mellem Århus og fravandringskommunen. Efter hvilken funktion aftager den relative tilvandring?

For at besvare dette spørgsmål er tallene i tabel 7:2 aftegnet på dobbeltlogaritmisk papir (fig. XIII), og det viser sig da, at punkterne i denne fremstilling følger en ret linie. Punkternes spredning omkring den rette linie er mindst for vandringen fra landkommunerne, medens der synes at herske en mindre klar lovmæssighed for tilvandringen fra byerne.

I begge tilfælde kan man dog sikkert konkludere, at den relative tilvandrings afhængighed af afstanden kan udtrykkes ved en funktion af formen:

$$y = A \cdot x^{-k}, \quad (1)$$

hvor y betegner den relative tilvandring og x afstanden.

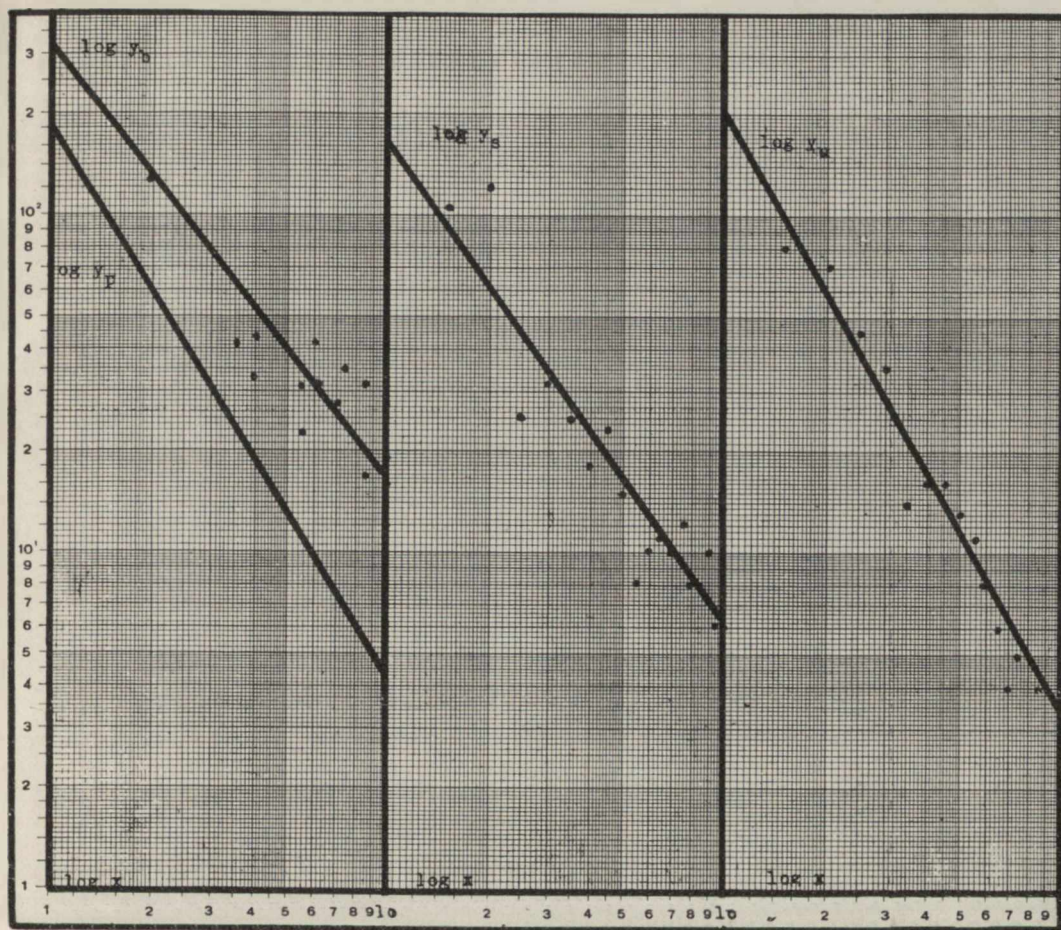

Fig. XIII.

Hvis man ved anvendelse af mindste kvadraters metode udjævner tallene i tabel 7:2 efter ovennævnte funktion, får man følgende udtryk for sammenhængen mellem den relative tilvækst (y) og afstanden (x):

For landkommunerne

$$y_P = 7258 \cdot x^{-1,6} \quad (2)$$

og for købstæderne

$$y_B = 6400 \cdot x^{-1,3} \quad (3)$$

Funktionerne (2) og (3) er illustreret i figur XIII.

For den relative tilvækst fra landkommunerne har man beregnet de tilsvarende funktioner særskilt for mænd og kvinder. De er af følgende form:

For mændenes tilvandring

$$Y_M = 7007 \cdot x^{-1,6} \quad (4)$$

og for kvindernes tilvandring

$$Y_K = 7860 \cdot x^{-1,6} \quad (5)$$

Funktionerne (4) og (5) er illustreret i figur XII.

Tabel 7:3. Den gennemsnitlige relative vandring til Århus fra landkommunerne, fordelt efter mænd og kvinder, samt kommuner med og uden statsbanestationer.

Afstand fra Århus i km	Mænd	Kvinder	Med station	Uden station
10	176	187	193	233
15	83	89	104	81
20	75	91	122	70
25	37	42	25	44
30	30	38	32	35
35	16	20	25	14
40	15	18	18	16
45	14	18	23	16
50	12	14	15	13
55	9	12	8	11
60	7	10	10	8
65	9	9	11	6
70	6	7	10	4
75	7	8	12	5
80	5	6	8	5
85	4	6	8	4
90	6	7	10	4
95	7	5	6	6
100	5	6	10	4

Omtrent $\frac{1}{3}$ af kommunerne indenfor undersøgelsesområdet gennemskæres af statsbanernes linienet. Man må antage, at befolkningen i disse kommuner har mulighed for hurtigere og lettere at komme til Århus, og at dette har påvirket den relative tilvandring til byen. I tabel 7:3 har man derfor beregnet den relative tilvandring til Århus, dels fra landkommuner med statsbanestation og dels fra kommuner uden statsbanestation. Tegnet på dobbeltlogaritmisk papir får man det i figur XIII givne billede, og de søgte funktioner bliver:

For kommuner med station

$$Y_S = 4775 \cdot x^{-1,4} \quad (6)$$

og for kommuner uden station

$$Y_U = 13050 \cdot x^{-1,8} \quad (7)$$

De to funktioner skærer hinanden for $x = 16,5$ km.

Udtrykt med andre ord kan man altså slutte af denne undersøgelse, at den relative tilvandring til en by aftager med voksende afstand efter følgende hyperbolske ligning:

$$y = A \cdot x^{-k},$$

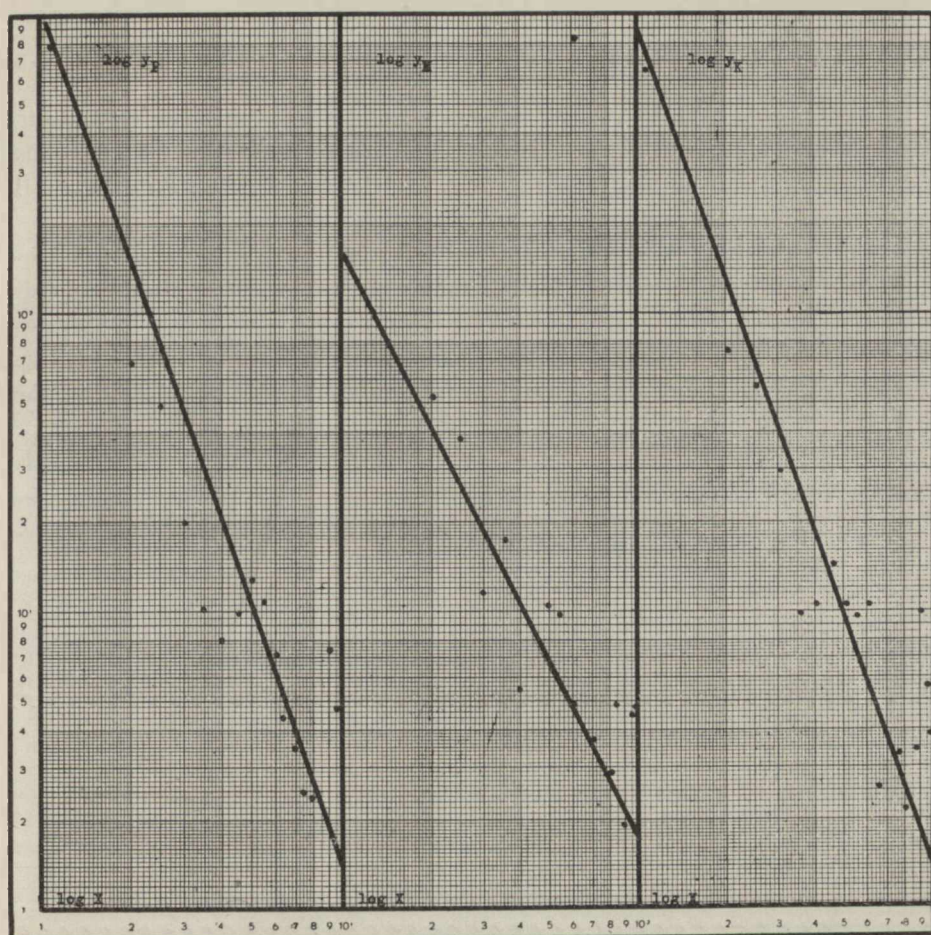

Fig. XIV.

hvor y betegner antal tilvandrere i forhold til fravandringskommunens folketal, x er vandringsafstanden, A og k er konstanter og $1 < k < 2$.

Desuden viser undersøgelsen, at tilvandringen til en by fra landkommunerne er mere afhængig af afstanden end tilvandringen til en by fra andre byer, at kvindernes tilvandring er større end mændenes for samme afstand, og endelig at jernbanerne øver en positiv indflydelse på tilvandringen fra områder udenfor byens nærmeste opland.

3) For at undersøge, om disse resultater også gælder for den relative tilvandring til en købstad i et enkelt år, har man foretaget tilsvarende beregninger på oplysningerne om vandringerne til Randers i 1948. Dette materiale har blandt andet den fordel, at det omfatter samtlige vandring til byen i et enkelt år. Det er således mere fuldstændigt end århus-

materialet, men på den anden side omfatter det kun $\frac{1}{5}$ så mange personer.

Undersøgelsesområdet afgrænsning fremgår af figur XI, og resultatet af beregningerne er illustreret i figur XIV. Disse kurver viser en tydelig overensstemmelse med resultaterne fra århusundersøgelsen, blot synes afstanden at være af større betydning for tilvandringen af kvinder til Randers end for tilvandringen til Århus.

4) Til sidst har man på grundlag af enqueten i Randers opland undersøgt afstandens betydning for tilvandringen til landkommunerne (bilag VII). Materialet omfatter ialt 719 tilvandrede personer, og størstedelen af disse er kommet fra andre landkommuner. Næsten $\frac{3}{5}$ af samtlige tilvandrere er kommet fra kommuner indenfor en afstand af 20 km, for 11 % har vandringsdistancen været 20—30 km, 16 % er vandret 30—99 km, og kun 15 % er vandret mere end 100 km. Også her aftager tilvandringen med voksende afstand, men man kan ikke påvise nogen væsentlig forskel for mænd og kvinders eller for de forskellige aldersklassers tilvandring til landet.

Kap. 8.

KONJUNKTUR- OG SÆSONSVINGNINGER

Hvis man ser på byernes varierende tilvækst i de sidste hundrede år (jfr. kap. 3), får man umiddelbart det indtryk, at byernes vandringssaldo afhænger af de økonomiske konjunkturer. Byernes tilvækst har været størst i år, hvor byernes industri har haft gode økonomiske kår.

Svingningerne i byernes vandringsaldi kan imidlertid dække over meget forskellige forhold. En mindre ændring i vandringsbalancen kan være fremkaldt af store parallelle svingninger i til- og fravandringerne. Omvendt kan ret små, men modsatte svingninger i bruttovandringerne fremkalde en forholdsvis stor ændring i vandringsbalancen. Statistikken for de sidste tyve års vandring kan dokumentere dette. Det samlede antal vandring mellem provinsbyer og landkommuner har kun ændret sig med nogle få procent i op- eller nedadgående retning fra år til år, men samtidig har byernes nettotilvandring fra landkommunerne kunnet udvise store variationer. Hvis man derfor vil undersøge vandringsafhængigheden af de økonomiske konjunkturer, må man bygge på statistikken over samtlige vandring.

I de i fig. XV indtegnede kurver, der er tegnet på grundlag af tallene i bilag VIII, har man forsøgt denne fremgangsmåde for hovedstadsområdet vedkommende. Kurverne viser i absolutte tal de samlede antal vandring mellem hovedstadsområdet på den ene side og provinsbyerne med forstæder og landkommunerne på den anden. Materialet, der er opdelt på mænd og kvinder, omfatter kun de personer, der er flyttet med bevis. Men det er kun få personer, der er tilflyttet uden bevis, således at denne fejkilde er uden betydning.

Det første, man bemærker ved en sammenligning mellem de otte kurver, er den ensartethed, der forekommer dels i svingningerne i antallet af vandring for mænd og kvinder, og dels i antallet af vandring mellem hovedstadsområdet og henholdsvis provinsbyerne med forstæder og landkommunerne.

Tilvandringen til hovedstadsområdet aftager fra 1931 til 1932. Derefter følger fem år med stigende tilvandring indtil 1937. Under krigen falder tilvandringen som helhed til et lavere niveau; der er et minimum i det første besættelsesår, et ikke særlig højt maksimum i 1942 og et nyt minimum i 1944. Efter besættelsen stiger tilvandringen igen, og i 1946 når tilvandringen til hovedstadsområdet en højde, der ikke før er set i den undersøgte periode. I de sidste år har tilvandringen været faldende.

Vandringen i den modsatte retning fra hovedstadsområdet til provinsbyerne og landkommunerne har i hele perioden med undtagelse af 1940 været mindre end vandringen til hovedstadsområdet. I de første 10 år har fravandringen været svagt stigende. Under krigen kan man finde de samme svingninger i fravandringerne som omtalt for tilvandringernes vedkommende; dog ligger fravandringens minima og maksima forskudt et år i forhold til tilvandringens, eller sagt med andre ord, bevægelserne i tilvandringen afspejler sig først i fravandringen et år efter. I 1946 finder man et maksimum for fravandringen. Det er samtidig med tilvandringens maksimum, men fravandringen er ikke tilnærmelsesvis så stor som tilvandringen. I de sidste år har vandringen fra hovedstadsområdet været aftagende. Som helhed kan man sige, at fravandringen har været mere stabil end tilvandringen til hovedstadsområdet; *de fleste forskydninger i hovedstadsområdets vandringssaldo skyldes derfor ændringer i tilvandringen til området.*

For nærmere at analysere årsagen til disse svingninger i tilvandringen til hovedstadsområdet har man i figur XV indtegnet en kurve, der viser beskæftigelsen i landet som helhed. Man har undladt at tegne de særskilte kurver for beskæftigelsen i landets enkelte dele, fordi beskæftigelsesprocenten i provinsbyerne og landdistrikterne har været underkastet omtrent de samme bevægelser som i hovedstaden.

Ved en sammenligning mellem kurverne for beskæftigelsen og for tilvandringen til hovedstadsområdet ser man nu, at tilvandringen og beskæftigelsen har udviklet sig på samme måde indtil 1942. Med stigende beskæftigelse har der været en stigende tilvandring til hovedstadsområdet. De fire tilvandringskurver for henholdsvis kvinder og mænd fra provinsbyerne med forstæder og fra landkommunerne viser som nævnt omtrent ensartede bevægelser, dog synes kvindernes tilvandring at være noget mere konjunkturfølsom både absolut og relativt.

Efter 1942 har overensstemmelsen mellem tilvandringens og beskæftigelsesvariationer været mindre udpræget. Under krigen lå tilvandringen på et ret lavt niveau, og i 1946 havde vi en usædvanlig stor tilvandring til hovedstadsområdet. Denne udvikling har sikkert flere årsager.

For det første må man regne med, at de urolige forhold under krigen i byerne, ikke mindst i København, har virket dæmpende på folks lyst til at vandre til byen. I samme retning har de forøgede beskæftigelsesmuligheder i provinsen ved værnemagtsarbejder og tørve- og brunkulgravning sikkert også virket. Som en tredje faktor må nævnes boligmangelen, der særligt i København har været følelig, og som givetvis har afholdt mange fra at søge beskæftigelse i hovedstaden, når de har haft beskæftigelse på det sted, hvor de bor.

Den store tilvandring i 1946 skyldes sikkert i første række udsatte vandringer. Desuden er det også muligt, at forhold af registreringsteknisk

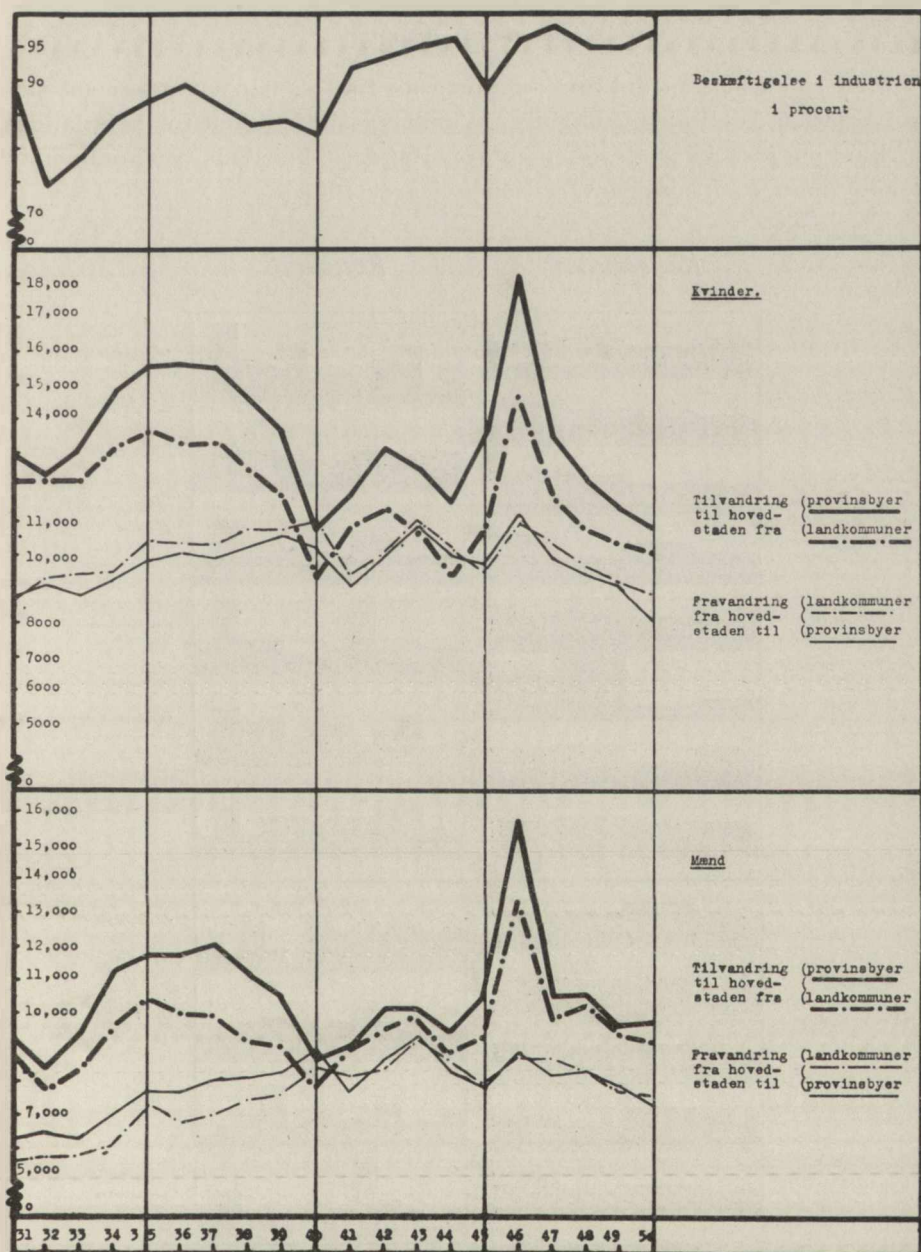

Fig. XV.

karakter bevirker, at antallet af tilflytningsmeddelelser har været større end den faktiske tilvandring. Således har der sikkert været en del personer, der er tilflyttet hovedstadsområdet før 1946, men som først har givet folkeregistrene meddelelse om deres tilflytning i 1946.

Sæsonsvingninger.

Ved siden af konjunktursvingningerne finder man en udpræget sæsonvariation i de indre vandringer. Vandringsstatistikken for hele landet er kun opgjort kvartalsvis, men for Randers købstads vedkommende kender man også månedsvariationen i året 1948.

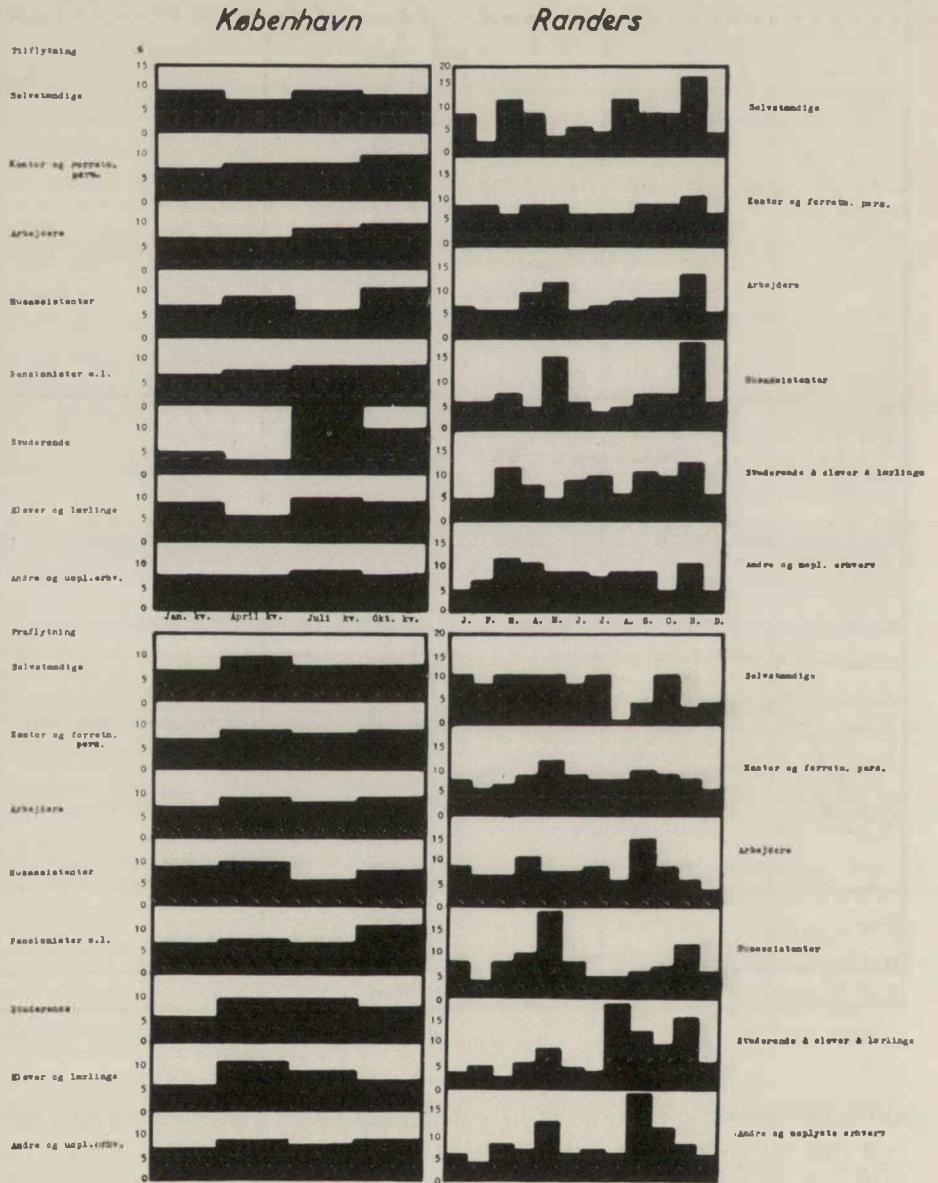

Fig. XVI.

De foreliggende tal viser, at næsten to trediedele af de mellemkommunale vandringer falder i de to skifte- og flyttedagskvartaler, april og oktober kvartal, og oplysningerne fra Randers kommune viser dertil, at de fleste vandringer finder sted i maj og november måned.

Vandringernes retning mellem hovedområderne skifter i de fire kvartaler. Vandringerne fra landdistrikterne til provinsbyerne og hovedstadsområdet har maksimum i oktober kvartal og minimum i juli kvartal, medens vandringerne fra byerne til landdistrikterne er størst i april kvartal. Denne årstidsvariation har særlig interesse, fordi den tyder på, at landbrugets beskæftigelsesmuligheder er af større betydning for vandringerne end beskæftigelsesmulighederne i byen i årets løb.

Sæsonvariationen for de enkelte erhverv foreligger oplyst for hovedstaden og enkelte større byer. I figur XVI har man grafisk fremstillet sæsonsvingningerne for otte erhvervsgrupper i København og seks erhvervsgrupper i Randers. Oplysningerne for København foreligger kun opdelt på kvartaler, men for at kunne sammenligne disse oplysninger med tallene for Randers har man beregnet, hvor stor en del af samtlige vandringer indenfor hver gruppe der gennemsnitligt falder i hver måned indenfor de enkelte kvartaler.

Man ser, at husassistenter, studerende og lærlinge hører til de mest sæsonfølsomme erhvervsgrupper, og at kontor- og forretningspersonale har de mindst sæsonprægede vandringer. De studerendes vandring til byerne er tydeligt præget af skoleårets begyndelse i august og september måned.

VANDRINGSDETERMINANTER

Det materiale, der er analyseret i de foregående kapitler, kan desuden anvendes til at belyse nogle af de forhold, der øver indflydelse på folks beslutning om at skifte bopæl. I de fleste tilfælde vil der være en række faktorer, der gør sig gældende samtidigt, der kan derfor ikke opstilles nogen monokausal teori. Men man kan i stedet forsøge at opstille en liste over vandringsmotiver og andre faktorer, der påvirker de indre vandringer, og dernæst kan man forsøge at klarlægge den måde, hvorpå de forskellige faktorer påvirker vandringerne.

Den følgende liste er næppe fuldstændig, men den omfatter formentlig de vigtigste vandringsdeterminanter.

Der er for det første de *økonomiske forhold*, dernæst kan man vise, at personernes *køn, alder og civilstand* er af betydning, og i næste række *vandringsafstanden og trafikmidlerne*. To vigtige motiver er ønsket om *uddannelse* og *indgåelse af ægteskab*. Desuden er der en række faktorer, som man kunne samle under betegnelsen *institutionelle forhold*, og endelig en særlig gruppe af vandringsmotiver, der her er kaldt *afledet vandring*.

Den rækkefølge, hvori de forskellige faktorer er nævnt, er ikke udtryk for den vægt eller betydning, der under alle omstændigheder må tillægges dem. Dog er der næppe tvivl om, at de førstnævnte *økonomiske forhold* indtager en dominerende stilling. En meget stor del af de indre vandringer er utvivlsomt motiveret ved ønsket om at opnå forbedrede økonomiske vilkår. Den historiske oversigt over befolkningsudviklingen i kapitel 3 viser f. eks., hvorledes den største befolkningstilvækst er at finde indenfor de områder, hvor der er de bedste erhvervsmuligheder. Det er i den undersøgte periode i byerne og i de nyopdyrkede hedeegne. Undersøgelsen over tilvandringen til hovedstaden i kapitel 8 dokumenterer ligeledes, at de økonomiske forhold i hovedstaden har været af væsentlig betydning for tilvandringen. Når arbejdsløsheden har været stor, er tilvandringen aftaget og omvendt, når beskæftigelsesmulighederne har været gode. Og endelig har man i afsnittet om sæsonvandringerne påvist, hvorledes vandringerne til og fra byerne i årets løb er afhængige af beskæftigelsesmulighederne på landet. Om sommeren aftager vandringen til byerne, og fravandringen stiger. Der er således god grund til at antage, at ønsket om at opnå forbedrede økonomiske forhold er et væsentligt vandringsmotiv.

I kapitel 6 har man dernæst påvist, at personernes *køn, alder og civilstand* også er faktorer, der øver indflydelse på folks beslutning om at

skifte bopæl. Vandringshyppigheden er næsten konstant fra 0—14 år, stigende fra 15—24 år og atter faldende fra 25 års alderen og opefter. Vandringshyppigheden er større for kvinder end for mænd i alderen 15—24 år, hvorimod mændenes vandringshyppighed er størst i de ældre aldersklasser. Iøvrigt ser man, at personer, der har indgået ægteskab, er mindre tilbøjelige end enlige personer til at skifte bopæl.

Afstandens indflydelse på vandringerne er den eneste relation, som det har været muligt at give en kvantitativ formulering (kapitel 7). Det har vist sig, at den relative tilvandring til byerne og formentlig også til landkommunerne er aftagende med voksende afstand efter funktionen:

$$y = A \cdot x^{-k},$$

hvor y er den relative tilvandring, x er vandringsafstanden, A og k er konstanter og $1 < k < 2$.

Trafikmidlernes betydning for vandringerne er derimod vanskeligere at fastslå. Den betydelige stigning i trafikken siden århundredskiftet har tilsyneladende ikke bevirket en tilsvarende stigning i de indre vandringers omfang. Derimod kan man anføre en række forhold, der tyder på, at transportsystemet er af betydning for vandringernes retning.

Man kan for det første nævne, at i den førindustrielle tid, hvor søtrafikken var dominerende på længere afstande, finder man de største befolkningsagglomerationer i havnebyerne. Med jernbanernes indførelse opstår der en række nye bydannelser langs banelinierne, og folketallet aftager i de områder, der ligger langt fra banerne. Endelig kan man konstatere, at disse forskydninger i befolkningens regionale fordeling er blevet mindre udprægede, efterhånden som automobiltrafikken har fået voksende betydning.

I kapitlet om vandringernes retning er det omtalt, hvorledes indvandringen til Esbjerg tilsyneladende har fulgt trafiklinierne, og desuden fremgår det af undersøgelsen over afstandenes betydning, at den relative tilvandring til byerne har været større for de kommuner, der ligger ved en statsbanestation, end fra kommuner, der ikke har en sådan beliggenhed.

Alle disse forhold kan man sikkert tage som udtryk for, at de indre vandringer i betydeligt omfang går i den retning, hvor der er den bedste trafikforbindelse.

De *institutionelle* forholds betydning kan påvises i en række tilfælde. Der er således ikke tvivl om, at loven om huslejestoppet har bevirket en væsentlig nedgang i befolkningens regionale mobilitet, det ses blandt andet af tabellerne 4 : 1 og 5 : 1.

Af andre forhold, der hører ind under denne gruppe, kan man anføre, at skiftedagene samt indkaldelserne og hjemsendelserne fra hæren sikkert er en væsentlig årsag til vandringernes ophobning i maj og no-

vember måned, samt at skoleårets begyndelse i august-september er årsag til en stigning i vandringerne til uddannelsesbyerne i disse måneder.

Ved oplandsanalysen i landkommunerne i omegnen af Randers spurgte man direkte de enkelte personer om årsagen til, at de var flyttet til det nuværende opholdssted. Resultatet af enqueten fremgår af tabel 9 : 1.

Man måtte på forhånd regne med, at det i flere tilfælde ville være vanskeligt at besvare dette spørgsmål, dels fordi en del personer måske ikke var sig bevidst, hvorfor de flyttede, og dels fordi der sikkert ofte ville være tale om flere motiver. Det er derfor interessant, at kun 9 % har undladt at besvare spørgsmålet, og at alle de øvrige kun har opgivet eet motiv for flytningen, formentlig hovedmotivet.

Tabellen viser, at ønsket om at skifte stilling eller overtage en anden gård, altså *økonomiske motiver*, har været afgørende for den mandlige befolknings beslutning om at flytte til de her undersøgte landkommuner.

Kun i enkelte tilfælde er manden flyttet til hustruens bopæl i anledning af *giftermål*, hvorimod det har været almindeligt, at hustruen er flyttet til mandens bopæl ved ægteskabets indgåelse.

Den oftest forekommende motivering for kvindernes og børnenes flytning har dog været, at manden har ønsket eller været nødt til at skifte bopæl. Dette forhold vil det derfor være rimeligt at kalde *afledet vandring*.

Ønsket om videre *uddannelse* som motiv for vandring vil i virkeligheden ofte være påvirket af flere faktorer. Som et eksempel herpå kan man anføre nogle resultater fra en endnu ikke afsluttet undersøgelse over studenternes valg af universitetsstudium.

Denne undersøgelse omfatter samtlige skolestuderter, der har taget studentereksamen i 1939, ialt ca. 1900 studenter. Man har søgt at finde nogle af de faktorer, der påvirker studenternes valg af et universitetsstudium, og dermed påvirker studenternes beslutning om at flytte til universitetsbyerne.

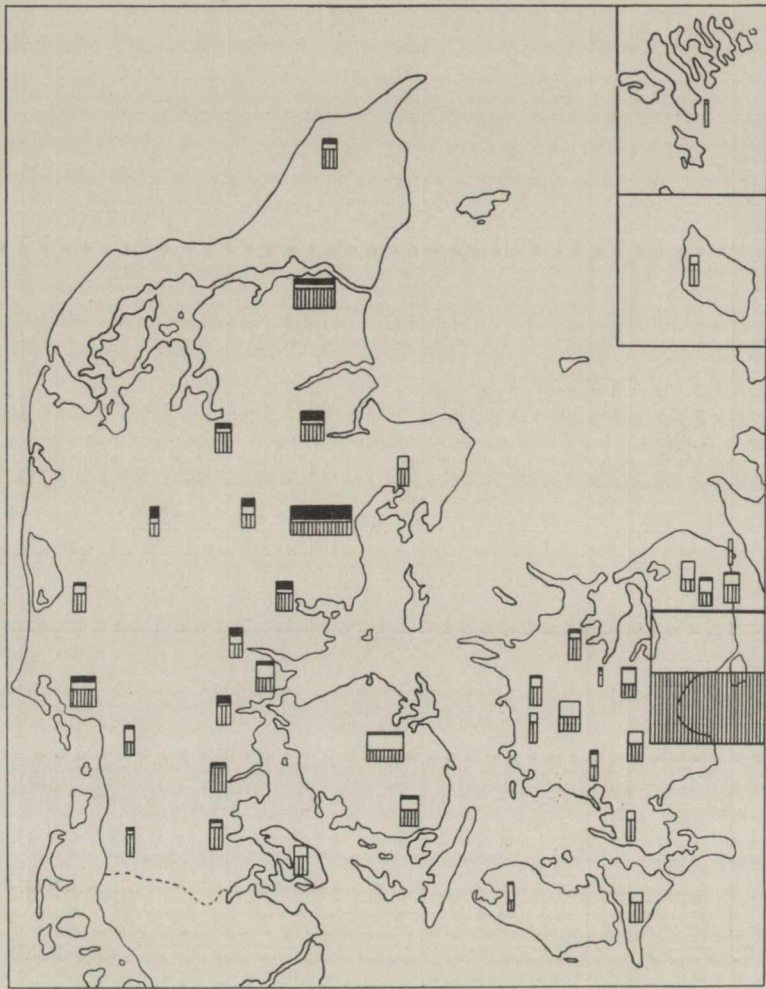
Studenternes fordeling efter dimissions- og immatrikulationssted fremgår af figur XVII, og man kan direkte på dette kort aflæse, hvorledes immatrikulationshyppigheden, der angiver forholdet mellem antallet af immatrikulerede studenter fra en bestemt gruppe og det samlede antal studenter i denne gruppe, er faldende med voksende afstand mellem skolen og universiteterne. Den førnævnte relation mellem afstanden og vandringerne synes også at være gældende for studenternes vedkommende.

Undersøgelsen viser iøvrigt, at der er færre kvinder end mænd, der udnytter deres eksamen til et videre studium, samt at der er en positiv korrelation mellem immatrikulationshyppigheden og studentereksamensresultatet og mellem immatrikulationshyppigheden og forældrenes indtægt og sociale status.

Tabel 9:1. *Motiveringer for vandring til landdistrikterne i Randers opland ifølge oplandsenqueten 1950.*

Fravandrings sted og alder på vandringstidspunktet	Flyttet med forældre el. opdraget hos familie		Kom ud at tjene el. fik ny stilling		Giftermål, flyttet til ægtefællen		Flyttet med manden		Køb af ejendom el. forretning		Gårdandel. Skiftet forpagtning		Opgav arbejdet		Uoplyst formål		Tilsammen	
	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %	ialt	i %
Mænd:																		
0—14	24	92	2	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	100
15—24	1	3	12	35	1	3	—	—	1	3	18	53	—	—	1	3	34	100
25—34	—	—	10	14	2	3	—	—	—	—	57	79	—	—	3	4	72	100
35—over	—	—	2	3	1	2	—	—	—	—	61	88	2	3	3	4	69	100
Alder uoplyst	—	—	1	8	1	8	—	—	—	—	4	33	—	—	6	50	12	100
Ialt ..	25	12	27	13	5	2	—	—	1	•	140	66	2	1	13	6	213	100
Kvinder:																		
0—14	13	93	1	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	100
15—24	7	10	11	16	32	49	13	19	—	—	—	—	—	—	4	6	67	100
25—34	—	—	—	—	21	42	28	56	—	—	—	—	—	—	1	2	50	100
35—over	—	—	2	7	4	14	18	65	—	—	—	—	2	7	2	7	28	100
Alder uoplyst	—	—	—	—	5	20	11	44	1	4	—	—	—	—	8	32	25	100
Ialt ..	20	11	14	8	62	34	70	38	1	•	—	—	2	1	15	8	184	100
Flytning fra landkommuner:																		
Mænd og kvinder	45	11	41	10	67	17	70	18	2	1	140	35	4	1	28	7	397	100
Flytning fra købstad:																		
Mænd og kvinder	17	5	104	33	45	14	36	11	76	24	—	—	8	2	36	11	322	100
Tilsammen ..	62	9	145	20	112	16	106	15	78	11	140	19	12	1	64	9	719	100

Fig. XVII¹).

Til slut bør det nævnes, at samtlige resultater, der er omtalt i dette kapitel, kun har tidsbegrænset gyldighed. De forskellige resultater er udledt under bestemte samfundsmæssige forudsætninger og gælder kun, så længe disse forhold er i det væsentlige uforandrede eller ændrer sig i kontrollerbar retning. For en kortere årrække skulle man dog kunne regne med, at disse forudsætninger er opfyldt.

Kap. 10.

VIRKNINGER AF DE INDRE VANDRINGER

Et årligt antal indre vandring på op imod een million må nødvendigvis være et fænomen af stor samfundsmæssig betydning. Det er ikke muligt at give en udtømmende beskrivelse af disse virkninger, men jeg skal her kort omtale nogle aktuelle problemer, der står i forbindelse med de indre vandring.

1. Der er for det første en virkning af demografisk karakter. Det er omtalt i kap. 4, at byerne årligt får en nettotilvækst ved vandringerne mellem land og by. Nettotilvæksten består overvejende af personer i aldersklasserne 20—29 år, og der er lidt flere kvinder end mænd. Byerne får derved en anden aldersfordeling end landdistrikterne, og der bliver forholdsvis flere i alderen 20 år og opefter, og man får et kvindeoverskud i byerne. En sammenligning mellem aldersfordelingen for byerne og landdistrikterne vil kunne dokumentere dette. Rent socialpolitisk betyder dette, at de gamles problemer bliver byernes problemer.

2. Man kan dernæst nævne et økonomisk problem i forbindelse med vandringerne. Ifølge landbrugsstatistikken er antallet af landbrugsmedhjælpere aftaget voldsomt i de senere år. Fra 1935—48 faldt antallet af mandlige landbrugsmedhjælpere med ca. 64.000 eller ialt 35 % (tabel 10:1). Denne nedgang kan man nu opløse i den nedgang, der skyldes de lave fødselstal, og den nedgang, der skyldes vandringen til byen og mændenes overgang til andet erhverv på landet. En sådan analyse viser, at kun 12 % af nedgangen skyldes et fald i fødselshyppigheden, resten skyldes regionale og sociale vandring. Sammenholder man hermed, at antallet af landejendomme udgør ca. 200.000, hvoraf ca. 7000 bliver ledige hvert år, forudsat ejeren sidder på gården i ca. 30 år, så vil vi om nogle år stå overfor det problem, at der ikke vil være et tilstrækkeligt antal unge landmænd til at overtage ejendommene. Det er *ødegårdsproblemet*, der her melder sig. Man kender det allerede i Sverige og Frankrig, og når man ikke har bemærket det før herhjemme, skyldes det sikkert, at vi i 30'erne under depressionen fik et overskud af landbrugsmedhjælpere. Det er disse, der i dag overtager ejendommene.

3. Som et tredje problem kan man nævne forbindelsen mellem de indre vandring og arbejdsmarkedets bevægelighed. Det er i de senere år forekommet, at der har været arbejdsløshed i visse landsdele eller byer samtidig med, at der har været mangel på arbejdskraft i andre områder. For en del skyldes dette problem den manglende mobilitet mellem fagene eller erhvervene; således er der måske mangel på faglig arbejdskraft, medens man har et overskud af ufaglærte. Dette problem falder

Tabel 10:1. Nedgang i landbrugsmedhjælpernes antal 1935—48 opdelt på årsager.

Aldersklasser	Nedgang i antal landbrugsmedhjælperne 1935—48		Årsager til nedgang i antal landbrugsmedhjælperne			Ialt
	Antal	%	Nedgang fødsels-hyppigh. %	Vandr. fra landk.	Ændring i rekrutter. frekv.	
				%	%	
14—16-årige	18.600	42,6	18,8	13,1	68,1	100
17—20 —	16.100	32,3	6,5	15,2	78,3	100
21—30 —	29.200	33,2	10,2	6,7	83,1	100
Ialt 14—30 ..	63.900	35,2	11,9	9,7	78,4	100

udenfor denne undersøgelses emne. Men i de tilfælde, hvor der f. eks. har været overskud af ufaglærte et sted og mangel på samme et andet, har vi de såkaldte *arbejdsløshedsøer*. Hvordan kan dette forenes med det store antal indre vandringer, der lige er konstateret. For en stor del kan det skyldes, at firmaerne foretrækker de unge arbejdere. De holder derved fast på den arbejdskraft, der har en høj regional bevægelighed, og udstøder den arbejdskraft, der er meget lidt mobil af de førnævnte grunde. Kunne man ændre virksomhedernes indstilling på dette område, ville de nævnte arbejdsløshedsøer sikkert forsvinde.

4. De indre vandringer rejser også spørgsmål af socialpsykologisk karakter. Enhver vandring fra et sted til et andet betyder ændrede sociale tilknytninger. Tidligere sociale kontakter brister, og nye knyttes. Man kender fra kriminologiens arbejdsmark en type personer, der ikke kan tåle en sådan omflytning. Men disse problemers udforskning og behandling er endnu i støbeskeen.

5. Til sidst kan man nævne, at såvel offentlige som private institutioner ofte står overfor at skulle træffe beslutninger med henblik på den fremtidige udvikling. I mange tilfælde må sådanne afgørelser baseres på et skøn over den fremtidige befolkningsudvikling. Det planlagte skolebyggeri må svare til det forventede antal elever. Antallet af aldersrenteboliger må afhænge af, hvor mange gamle man regner med. En virksomheds investeringsplan må tilrettelægges efter den nuværende og den forventede afsætning, og denne er blandt andet betinget af befolkningens størrelse og fordeling på de forskellige erhvervs- og aldersgrupper, behovskonstitution etc. etc. Alle disse forhold er afhængige af variationerne i fødselshyppigheden, dødeligheden og de regionale og sociale vandringer.

Dødelighedsforholdene er de bedst udforskede. De forskellige befolkningsgruppers dødssandsynligheder kender man med så stor sikkerhed, at det har været muligt at opbygge en hel erhvervsgren på denne viden — livsforsikringsvirksomheden.

Fødselshyppighedens bevægelser har været genstand for flere under-

søgelse, men det har endnu ikke været muligt at opstille en teori for de forhold, der betinger variationerne i fødselstallene.

De sociale og regionale vandringer er først i de seneste år taget op til undersøgelse. Det foreliggende arbejde er tænkt som et led i disse undersøgelser. Det er ikke resulteret i en fuldstændig teori for de indre vandringer. Men det er forfatterens overbevisning, at man med støtte i den her skitserede metode med tiden vil kunne nå til at opstille en teori af stor praktisk betydning.

NOTER OG LITTERATURENHENVISNINGER

Kap. 1, indledning.

- ¹⁾ jfr. F. Tönnies: Soziologische Skizzen i Soziologische Studien und Kritiken, II Samlung, p. 10. Jena 1926.
- ²⁾ derimod er den daglige transport mellem bopæl og arbejdssted ikke medregnet til de indre vandringer, selvom man undertiden ser denne trafik betegnet benævnt *pendulvandring*. Der knytter sig dog en særlig interesse til pendulvandringerne, fordi de undertiden kan overtage de indre vandrings funktion.
- ³⁾ cfr. Folketællingen i Danmark 1921, Statistisk Tabelværk V, A, 16, p. 52.
- ⁴⁾ jfr. kapitel 8.
- ⁵⁾ formentlig i serien: Publications of the Research Group for European Migration Problems, The Hague.

Kap. 2, materialet.

- ¹⁾ se p. 27 ff.

Kap. 3, befolkningstilvæksten og fordelingen land-by 1850—1950.

- ¹⁾ figur I er en forenklet fremstilling af et tilsvarende kort over befolkningstætheden i Statistisk Tabelværk II, 12. Signaturerne angiver: 1 = 0—9 indbyggere pr. km², 2 = 10—24 indb. pr. km², 3 = 25—39 indb. pr. km², 4 = 40 indb. og derover pr. km².
- ²⁾ figur II—V er med enkelte korrektioner tegnet på grundlag af tilsvarende kort i Aage Aagesen: Geografiske Studier over Jernbanerne i Danmark, København 1949. Signaturerne angiver nettobefolkningsforskydningerne i danske sogne i de anførte perioder. 1 = < 0 %, 2 = 0—20 %, 3 = 20—50 %, 4 = > 50 %. På hvert kort har man desuden indtegnet banenettet ved periodens slutning.
- ³⁾ figur VI er tegnet på grundlag af egne beregninger. Signaturerne angiver 1 = < 0 %, 2 = 0—10 %, 3 = 10—25 %, 4 = > 25 %.

Kap. 4, vandringerne omfang.

- ¹⁾ jfr. Warming, Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv, Kbh. 1939.
- ²⁾ flytninger mellem hovedstadskommunerne er ikke medregnet.

Kap. 5, vandringerne retning.

- ¹⁾ se f. eks. K. Vedel-Petersen, Danmarks Statistik, Kbh. 1952, p. 55—56.
- ²⁾ tabel 5: 2 er et uddrag af en større tabel i Folketællingen i Danmark 1921, Statistisk Tabelværk V, A, 16, p. 57.
- ³⁾ se K. Vedel-Petersen, Danmarks Statistik, Kbh. 1952, p. 58.
- ⁴⁾ oplysningerne om indvandringen til Esbjerg er fra Aage Aagesen: Oprindelsen til Esbjergs Befolkning, Geografisk Tidsskrift, bind 47, 1944—45.
- ⁵⁾ cfr. ovennævnte artikel p. 99.

- 6) figur VII er tegnet på grundlag af et kort fra ovennævnte artikel p. 105. Signaturerne angiver antal i Esbjerg bosiddende personer, der ifølge folketællingen den 5. nov. 1940 var født udenfor Esbjerg kommune, i procent af fødestedskommunens folketal i 1940. 1 = 0—1 %, 2 = 1—5 %, 3 = 5—10 %, 4 = 10 % og derover.
- 7) figur VIII er tegnet på grundlag af et kort i Statistiske Kvartalsefterretninger, udgivet af Århus kommunes statistiske kontor, juli 1949. Signaturerne angiver antal i Århus bosiddende personer, der ifølge folketællingen den 5. nov. 1948 var født udenfor Århus kommune, i procent af fødestedskommunens folketal den 15. juni 1945.

Kap. 6, vandringspersonellet.

- ¹⁾ tabel 6: 1 er et sammendrag af tabellen side 22 i Befolkningens Bevægelser 1950, Statistiske Meddelelser 4, 147, 2.

Kap. 7, vandringerne afhængighed af afstanden.

- ¹⁾ en af de første er Ravenstein, E. G., The Laws of Migration, Journal of the Royal Statistical Society 48: 167—235, 1855.
- ²⁾ beregningerne er detaljeret beskrevet i Folketællingen i Danmark 1911, Statistisk Tabelværk V, A, 9.
- ³⁾ se kapitel 2 om materialet.

Kap. 9, vandringsdeterminanter.

- ¹⁾ På kortet er der for hver by med et gymnasium eller studenterkursus tegnet et rektangel, hvis areal angiver antal dimitterede studenter i 1939. I hvert rektangel har man desuden indtegnet det antal studenter, der ikke har søgt universiteterne (lodret skraveret), samt det antal studenter, der er immatrikuleret ved Københavns Universitet (ikke skraveret) og Aarhus Universitet (sort).

BILAG

Bilag I. *Befolkningens fordeling efter byernes størrelse 1840—1950.*

	Hoved- staden	100— 200.000	50— 100.000	40— 50.000	30— 40.000	20— 30.000	10— 20.000	5— 10.000	4—5.000	3—4.000	2—3.000	1—2.000	500— 1.000	Ialt
1840														
Købstadkommuner .. Antal	1	—	—	—	—	—	—	5	3	4	13	25	21	72
Indbyggere	120.819	—	—	—	—	—	—	37.775	13.421	13.244	30.723	35.111	16.988	268.061
—	45,07	—	—	—	—	—	—	14,08	5,01	4,94	11,46	13,10	6,34	100,00
1860														
Købstadkommuner .. Antal	1 (2)	—	—	—	—	—	3	6	4	9	12	32	6	73
Indbyggere	163.307	—	—	—	—	—	35.333	44.380	19.363	31.785	30.074	48.226	4.584	377.052
—	43,30	—	—	—	—	—	9,37	11,77	5,14	8,43	7,98	12,79	1,22	100,00
1880														
Købstadkommuner .. Antal	1 (2)	—	—	—	—	2	3	11	4	10	14	25	3	73
Indbyggere	261.360	—	—	—	—	45.635	40.263	75.496	17.844	33.848	35.153	39.912	2.457	551.968
—	47,35	—	—	—	—	8,27	7,29	13,69	3,24	6,13	6,36	7,23	0,44	100,00
1901														
Købstadkommuner .. Antal	1 (2)	—	1	1	1	2	6	13	11	10	14	13	1	74
Indbyggere	454.466	—	51.814	40.138	31.457	42.300	78.622	99.641	49.735	34.598	33.417	19.463	914	936.565
—	48,52	—	5,53	4,28	3,35	4,51	8,39	10,63	5,31	3,69	3,57	2,07	0,10	100,00
Købstadkom. m. forst. (hovedstadsområdet) Antal	1 (2)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Byer iøvrigt	491.276	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	973.375
Indbyggere	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	21	69	94
Bybefolkning ialt ...	491.276	—	51.814	40.138	31.457	42.300	78.622	99.641	49.735	42.005	39.091	46.097	47.169	86.884
—	46,33	—	4,88	3,78	2,97	3,98	7,41	9,39	4,69	3,97	3,69	4,35	4,54	1.060.259
1921														
Købstadkom. m. S. .. Antal	1 (3)	—	1	2	—	4	15	21	7	7	12	14	2	86
Indbyggere	700.610	—	74.256	91.082	—	97.305	197.049	146.204	31.677	25.489	30.105	20.894	1.355	1.416.025
Købstadkom. m. forst. (hovedstadsområdet) Antal	1 (3)	—	2	1	1	4	16	21	9	7	9	13	2	86
Indbyggere m. S. ...	710.353	—	143.501	48.239	31.053	95.847	216.463	150.669	41.008	23.795	23.058	19.096	1.355	1.504.437
—	47,26	—	9,54	3,20	2,06	6,37	14,38	10,01	2,72	1,58	1,53	1,26	0,09	100,00

Købstadkom. m. forst.					
u. S.	Antal	1 (3)	—	2	1
Indbyggere u. S. ...		710.353	—	143.501	48.239
—	%	48,56	—	9,80	3,29
Byer iøvrigt m. S. ..	Antal	—	—	—	—
Indbyggere — ...		—	—	—	—
Byer iøvrigt u. S. ...		—	—	—	—
Indbyggere — ...		—	—	—	—
Bybefolkn. ialt m. S.		710.353	—	81.210	110.530
—	%	41,53	—	4,74	6,46
1940					
Købstadkommuner ..	Antal	1 (3)	—	3	—
Indbyggere		890.130	—	243.054	—
Købstadkom. m. forst.		1 (3)	1	2	1
Indbyggere		1.021.499	127.366	173.712	42.733
—	%	48,78	6,08	8,29	2,04
Byer iøvrigt	Antal	—	—	—	—
Indbyggere		—	—	—	—
Bybefolkning ialt ...		1.021.499	127.366	173.712	42.733
—	%	43,34	5,40	7,37	1,82
1950					
Købstadkommuner ..	Antal	1 (3)	2	1	2
Indbyggere		974.901	217.107	79.806	88.303
Købstadkom. m. forst.		1 (3)	2	2	1
Indbyggere		1.186.111	264.363	138.439	49.506
—	%	48,57	10,83	5,67	2,03
Byer iøvrigt	Antal	—	—	—	—
Indbyggere		—	—	—	—
Bybefolkning ialt ...		1.186.111	264.363	138.439	49.506
—	%	42,39	9,44	4,94	1,77
					104.296
					3,73

4	15	18	9	7	9	9	—	76
95.847	203.314	128.312	41.008	23.795	23.058	15.333	—	1.463.813
6,55	13,89	8,76	2,80	1,62	1,57	1,04	—	100,00
—	—	1	2	2	7	56	138	206
—	—	6.530	8.460	7.159	16.533	73.585	93.356	205.623
—	—	1	2	2	7	53	123	188
—	—	6.530	8.460	7.159	16.533	70.071	83.491	192.244
95.847	216.463	157.199	49.468	30.954	39.591	92.681	94.711	1.710.060
5,60	12,65	9,19	2,89	1,83	2,33	5,43	5,54	100,00
4	18	18	8	5	12	12	2	86
94.103	259.660	137.601	35.680	16.860	29.626	17.911	1.739	1.822.864
5	18	19	7	7	9	11	2	86
117.483	266.839	144.012	31.906	24.430	23.360	16.615	1.739	2.093.943
5,63	12,74	6,87	1,54	1,16	1,12	0,79	0,08	100,00
—	—	—	3	2	13	67	176	261
—	—	—	13.449	6.508	30.811	92.266	119.811	262.845
117.483	266.839	144.012	45.355	30.938	54.171	108.881	121.550	2.356.788
4,98	11,31	6,12	1,93	1,32	2,29	4,62	5,16	100,00
7	19	20	4	8	7	12	1	86
170.757	280.267	147.181	17.775	27.199	16.494	18.343	769	2.105.817
8	19	21	3	8	7	11	—	86
193.165	283.173	149.635	13.076	27.873	16.417	16.083	—	2.442.137
7,91	11,59	6,13	0,53	1,14	0,67	0,65	—	100,00
—	—	5	2	7	17	83	183	297
—	—	34.529	8.208	24.612	40.511	119.397	128.288	355.545
193.165	283.173	184.164	21.284	52.485	56.928	135.480	128.288	2.797.682
6,91	10,43	6,59	0,77	1,88	2,03	4,84	4,58	100,00

Bilag II. Den i Danmark fødte befolknings fordeling efter opholdssted og fødested ved folketællingerne 1850—1940.

Fødested Opholdssted (1940: hjemsted)	Opholdsbefolkningens fordeling efter fødested				Fødestedsbefolkningens fordeling efter opholdssted				Befolkningens fordeling efter opholds- og fødested			
	København	Provinsbyerne	Landdistrikterne	Ialt	København	Provinsbyerne	Landdistrikterne	Ialt	København	Provinsbyerne	Landdistrikterne	Ialt
1850												
København	67,8	13,2	19,0	100,0	78,9	11,1	2,0	8,7	5,9	1,2	1,6	8,7
Provinsbyerne	5,1	64,2	30,4	100,0	7,6	69,6	4,1	11,2	0,6	7,2	3,4	11,2
Landdistrikterne	1,3	2,5	96,2	100,0	13,5	19,3	93,9	80,1	1,0	2,0	77,1	80,1
Ialt	7,5	10,4	82,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	7,5	10,4	82,1	100,0
1880												
København	59,2	16,1	24,7	100,0	77,1	14,7	3,5	11,3	6,7	1,8	2,8	11,3
Provinsbyerne	3,8	57,3	38,9	100,0	6,1	64,6	7,0	14,1	0,5	8,1	5,5	14,1
Landdistrikterne	1,9	3,5	94,6	100,0	16,8	20,7	89,5	74,6	1,5	2,6	70,5	74,6
Ialt	8,7	12,5	78,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	8,7	12,5	78,8	100,0
1901												
København	57,7	16,3	26,0	100,0	85,8	19,1	6,8	18,7	10,8	3,0	4,9	18,7
Provinsbyerne	3,4	53,4	43,2	100,0	5,3	65,6	11,9	19,6	0,7	10,4	8,5	19,6
Landdistrikterne	1,8	4,0	94,2	100,0	8,9	15,3	81,3	61,7	1,1	2,5	58,1	61,7
Ialt	12,6	15,9	71,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	12,6	15,9	71,5	100,0
1911												
København	59,8	16,2	24,0	100,0	83,1	18,5	6,8	19,5	11,6	3,2	4,7	19,5
Provinsbyerne	3,8	54,3	41,9	100,0	5,4	62,8	12,1	19,9	0,8	10,8	8,3	19,9
Landdistrikterne	2,7	5,3	92,0	100,0	11,5	18,7	81,1	60,6	1,6	3,2	55,8	60,6
Ialt	14,0	17,2	68,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	14,0	17,2	68,8	100,0
1921 m. S.												
København	59,3	16,9	23,8	100,0	84,0	18,8	7,4	20,7	12,3	3,5	4,9	20,7
Provinsbyerne	4,1	52,5	43,4	100,0	6,1	62,1	14,3	22,0	0,9	11,5	9,6	22,0
Landdistrikterne	2,5	6,2	91,3	100,0	9,9	19,1	78,3	57,3	1,4	3,6	52,3	57,3
Ialt	14,6	18,6	66,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	14,6	18,6	66,8	100,0
1930												
København	59,7	16,1	24,2	100,0	81,9	17,9	7,8	21,2	12,6	3,5	5,1	21,2
Provinsbyerne	4,0	51,7	44,3	100,0	5,8	60,6	15,0	22,2	0,9	11,5	9,8	22,2
Landdistrikterne	3,3	7,2	89,5	100,0	12,3	21,5	77,2	56,6	1,9	4,1	50,6	56,6
Ialt	15,4	19,1	65,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	15,4	19,1	65,5	100,0
1940												
København	58,2	17,2	24,6	100,0	79,6	18,8	8,8	22,4	13,0	3,9	5,5	22,4
Provinsbyerne	4,0	51,1	44,9	100,0	5,9	60,7	17,3	24,4	1,0	12,5	10,9	24,4
Landdistrikterne	4,6	7,8	87,6	100,0	14,5	20,5	73,9	53,2	2,4	4,2	46,6	53,2
Ialt	16,4	20,6	63,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	16,4	20,6	63,0	100,0

Bilag III. Antal mellemkommunale flytninger med bevis i årene 1946—50.

Fraflytningssted	Hoved- staden	Hoved- stadens For- stæder	Tilflytningssted		Land- komm. u. for- stæder	Hele landet
			Provins- byerne	Provins- byernes For- stæder		
<i>Mænd:</i>						
Hovedstaden ...	55.700	36.562	29.886	3.203	28.363	153.714
Hovedstadens forstæder ...	22.073	9.072	5.904	967	12.003	50.019
Provinsbyerne .	41.519	9.251	76.860	16.789	100.464	244.883
Provinsbyernes forstæder	3.633	1.310	16.196	2.360	14.720	38.219
Landkommuner u. forstæder .	36.272	15.256	128.122	18.606	605.130	803.386
Hele landet ...	159.197	71.451	256.968	41.925	760.680	1.290.221
<i>Kvinder:</i>						
Hovedstaden ...	80.500	38.970	36.019	3.927	37.575	196.991
Hovedstadens forstæder ...	25.748	9.787	6.860	1.051	11.422	54.868
Provinsbyerne .	49.875	10.800	88.890	20.341	134.116	304.022
Provinsbyernes forstæder	4.394	1.402	19.989	2.748	15.171	43.704
Landkommuner u. forstæder .	43.312	14.381	169.290	19.402	492.221	738.606
Hele landet ...	203.829	75.340	321.048	47.469	690.505	1.338.191
<i>Mænd & Kvinder:</i>						
Hovedstaden ...	136.200	75.532	65.905	7.130	65.938	350.705
Hovedstadens forstæder ...	47.821	18.859	12.764	2.018	23.425	104.887
Provinsbyerne .	91.394	20.051	165.750	37.130	234.580	548.905
Provinsbyernes forstæder	8.027	2.702	36.185	5.108	29.891	81.923
Landkommuner u. forstæder .	79.584	29.637	297.412	38.008	1.097.351	1.541.992
Hele landet ...	362.026	146.791	578.016	89.394	1.451.185	2.628.412

Bilag IV. Vandringshyppigheden for forskellige alders- og civilstandsgrupper 1950 (i pro mille).

	Mænd					Kvinder				
	ugifte	gifte og sep.	enkest.	skille	ialt	ugifte	gifte og sep.	skille	enkest.	ialt
0—4 år ..	97	—	—	—	97	96	—	—	—	96
5—9 - ..	63	—	—	—	63	60	—	—	—	60
10—14 - ..	68	—	—	—	68	65	—	—	—	65
15—19 - ..	281	256	—	—	280	468	398	—	—	461
20—24 - ..	423	233	—	200	391	524	207	620	219	370
25—29 - ..	333	131	290	148	213	329	110	265	145	158
30—34 - ..	213	85	185	128	114	194	69	120	96	87
35—39 - ..	143	56	96	125	73	118	47	90	71	58
40—44 - ..	113	42	85	93	54	72	36	63	56	42
45—49 - ..	90	32	66	85	42	58	28	52	39	35
50—54 - ..	86	26	52	72	35	47	35	43	39	30
55—59 - ..	74	22	46	61	30	36	21	39	40	27
60—64 - ..	65	21	41	66	28	27	20	28	33	23
65—69 - ..	49	21	31	48	26	23	16	21	20	19
70—74 - ..	34	15	26	42	20	16	12	20	18	16
75—79 - ..	34	11	24	20	17	16	12	21	25	18
80—Over ...	24	14	21	35	19	23	20	21	35	22
Ialt	169	57	34	95	111	176	60	31	63	103

Bilag V. Antal personer, som er tilflyttet Århus kommune, og som har haft følgende sognekommuner som sidste opholdskommune ifølge folketællingen den 5. november 1948.

Sognekommune	Afstand (km)	Tilvandring					
		faktisk		Ialt	relativ		Ialt
		Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder	
<i>Århus amt.</i>							
Aby	5	1234	1214	2448	317	303	310
Brabrand-Sdr. Årslev	5	449	486	935	248	276	263
Hasle-Skejby-Lisbjerg	5	611	511	1122	440	386	410
Holme-Tranbjerg	5	690	687	1377	274	270	272
Tilst-Kasted	5	174	168	342	286	312	297
Vejlby-Risskov	5	1410	1643	3053	427	446	435
Viby	5	1509	1491	3000	350	336	343
Astrup-Tulstrup-Hvilsted	15	42	31	73	56	43	50
Borum-Lyngby	10	61	78	139	149	218	180
Elev	10	25	15	40	225	111	162
Grundfør-Spørring	15	52	70	122	88	126	110
Haslev-Framlev	15	85	82	167	103	113	108
Hundslund	25	17	29	46	22	40	31
Lading	15	51	47	98	102	101	101
Lyngå	25	13	10	23	30	30	30
Mårslet	10	81	129	210	128	203	163
Ormslev-Kolt	10	173	177	350	145	168	154
Sabro-Fårup	10	141	138	279	232	233	232
Sjelle-Skørring	20	45	42	87	106	106	106
Skivholme-Skovby	15	73	62	135	128	95	118
Storring-Stjær-Sønder Galten ...	20	113	126	239	108	127	118
Søften-Folby	15	93	90	183	111	120	115
Tiset	15	32	35	67	64	70	68
Torrild	20	14	20	34	41	64	52
Trige-Ølsted	15	73	77	150	129	144	136
Vitten-Haldum-Hadsten	20	195	266	461	151	236	182

Sognekommune	Af-stand (km)	faktisk		Tilvandring			
		Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
<i>Randers amt.</i>							
Kristrup	35	35	35	70	19	20	20
Vorup	35	33	43	76	17	22	19
Asfærg-Fårup	50	8	11	19	9	13	11
Borup	45	11	3	14	26	8	18
Dalbyneder-over	60	4	8	12	10	24	16
Falslev-Vindblæs	60	29	24	53	20	18	19
Gerlev-Enslev	50	10	5	15	14	8	11
Gimming-Lem	40	4	6	10	11	20	15
Glenstrup	55	3	3	6	6	8	7
Hald-Kærby	50	4	9	13	6	16	11
Harreslev-Albæk	40	7	10	17	16	25	20
Haslum-Ølst	30	11	13	24	17	24	20
Hem-Lem	55	—	4	4	—	11	5
Hvornum-Snæbum	65	5	1	6	9	2	5
Kovsted-Råsted	45	3	4	7	6	10	8
Lavrbjærg-Lerbjærg	30	38	32	70	72	62	67
Lyngby	40	55	55	110	58	62	61
Mariager landsogn	60	2	3	5	3	5	4
Nørre Årslev-Horning	30	30	36	66	54	75	64
Nørre Galten-Vissing	25	43	50	93	31	37	34
Råby-Sødring	50	5	5	10	7	8	8
Skellerup	60	1	—	1	3	—	2
Spentrup-Gassum	50	12	15	27	13	17	15
Støvring-Mellerup	40	10	12	22	21	28	24
Søby-Skader-Halling	20	23	16	39	50	36	43
Sønder og Nørre Onsild	60	8	11	19	13	22	17
Todbjærg-Mejlby	15	55	75	130	72	98	88
Tvede-Linde	45	3	4	7	7	10	8
Udbyneder-Kastbjærg	60	13	11	24	12	11	12
Vester Tørslev-Svenstrup	60	7	9	16	20	26	22
Virring-Essenbæk	35	15	14	29	14	15	14
Voldum-Rud	25	15	15	30	23	27	25
Værum-Ørum	30	8	6	14	12	13	12
Ødum-Hadbjerg	20	39	52	91	47	74	59
Øster Tørslev	50	7	10	17	12	19	15
<i>Viborg amt.</i>							
Tånium-Hornbæk	40	14	10	24	20	15	18
Asmild-Tapdrup	55	8	19	27	8	20	14
Balle	45	12	20	32	26	43	35
Balling-Volling	95	4	5	9	8	10	9
Bjerring-Mammen (+ del af Bjerringbro)	45	23	38	61	33	60	47
Brøndum-Hvidbjerg	90	3	2	5	7	6	6
Davbjerg-Mønsted-Smollerup ..	75	9	8	17	9	9	9
Dallerup-Finderup-Ravnstrup og Viborg Gråbrødre landdistrikt	65	24	21	45	23	21	22
Durup-Tøndering	100	4	3	7	7	5	6
Engesvang	55	10	6	16	10	7	9
Frederiks	65	6	6	12	6	7	7
Funder	50	7	6	13	13	12	13
Gedsted-Fjelsø	80	5	11	16	6	12	9
Grinderslev-Grønning	90	7	7	14	8	10	9
Grønbæk	40	6	14	20	7	17	12
Håsum-Ramsing	95	9	1	10	16	2	10
Havrum-Sall og Skød	25	40	46	86	42	57	50
Hem-Hindborg-Døbbby	90	1	4	5	2	8	5
Hersum-Vester Bjerregrav	65	5	5	10	11	12	12

Sognekommune	Af- stand (km)	Tilvandring					
		faktisk		relativ			
		Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
Hinge	45	—	4	4	—	10	5
Hjerk-Harre	100	1	1	2	2	2	2
Hjermind-Le-Hjorthede	45	22	18	40	16	13	14
Hovlbjærg-Granslev	30	25	24	49	31	34	33
Hvam-Hvilsum	70	2	5	7	3	7	5
Hvorslev-Gerning	35	12	9	21	13	11	12
Højbjerg-Elsborg	45	10	28	38	15	46	30
Højslev-Dommerby-Lundø	85	12	25	37	10	24	18
Jebjærg-Lyby	95	7	8	15	9	10	10
Junged-Torum	95	4	6	10	6	10	8
Karup	65	18	8	26	36	18	28
Kjellerup (Hørup s.)	50	53	60	113	42	42	42
Klejtrup	60	5	5	10	9	11	10
Kobberup-Feldingbjerg-Gam- melstrup	80	9	7	16	7	6	6
Kragelund	55	8	7	15	13	13	13
Låstrup-Skals	70	8	7	15	9	7	8
Langå-Torup-Sønder Vinge	35	80	79	159	53	56	55
Lem-Vejby	100	3	4	7	5	8	6
Lemming og Gødvad	40	11	5	16	15	8	11
Levring	45	10	10	20	24	24	24
Lysgård og Almind	60	3	2	5	5	4	4
Nørbej-Sønderbej-Læsten	50	2	4	6	3	7	5
Oddense-Otting og Krejbjærg ..	95	5	7	12	7	11	9
Roslev og Rydbjærg	100	8	20	28	10	26	19
Rødding-Løvel-Pederstrup	60	3	1	4	3	1	2
Sahl-Gulev	40	8	6	14	8	6	7
Sejling-Sinding	45	4	7	11	8	18	14
Serup	45	5	5	10	15	14	14
Simsted og Testrup	75	3	10	13	4	12	8
Sjøslev	55	9	15	24	13	21	17
Skive landsogn-Resen	85	4	3	7	7	6	6
Svostrup	35	4	2	6	6	5	5
Sønder Rind	55	—	5	5	—	16	8
Tårup-Kvols-Borris	75	4	9	13	6	14	10
Tise	90	3	2	5	9	6	7
Tjele-Nr. Vinge	55	3	6	9	7	16	11
Torning	55	5	8	13	4	8	6
Tostrup-Roum	70	3	5	8	4	6	5
Ulbjærg-Lynderup	75	5	7	12	7	11	9
Vammen-Lindum-Bigum	55	5	4	9	6	6	6
Vejerslev-Ajdt-Torsø	35	23	30	53	23	31	28
Vellev	35	4	15	19	6	27	16
Vester Bølle	85	—	2	2	—	4	2
Vester Velling-Skern	45	23	18	41	33	29	31
Vinderslev	50	5	4	9	6	5	5
Vindum	50	13	24	37	13	25	19
Vinkel	55	2	4	6	5	11	8
Vium	55	4	2	6	11	5	8
Vorde-Fiskbæk-Romlund	70	7	5	12	7	6	6
Vorning-Kvorning-Hammershøj.	50	9	16	25	9	16	13
Vridsted-Fly	85	1	—	1	2	—	1
Vrov-Resen	75	3	5	8	4	7	6
Ørslevkloster og Ørum	80	4	4	8	5	6	6
Ørum-Viskum-Vejrum	50	3	—	3	3	—	2
Øster Bjerregrav-Alum	45	5	6	11	6	9	7
Øster Bølle	75	14	23	37	13	22	18
Øster Velling-Helstrup-Grensted.	35	5	7	12	9	15	12

Sognekommune	Afstand (km)	Tilvandring					
		faktisk		relativ		lalt	
		Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
<i>Skanderborg amt.</i>							
Skanderup-Stilling	20	95	87	182	63	62	63
Åle	50	1	1	2	2	2	2
Adslev-Mjesing	15	16	12	28	36	29	33
Alling-Tulstrup	25	5	4	9	9	8	8
Blegind-Hørning	15	57	59	116	82	91	86
Dallerup	25	26	31	57	42	54	48
Dover	25	55	61	116	40	44	42
Ejstrup	60	5	11	16	3	8	6
Endelave	55	9	7	16	36	28	31
Fruering-Vitved	15	18	29	47	22	39	29
Gangsted-Søvind	30	10	9	19	11	11	11
Gern-Skannerup	30	21	29	50	28	37	33
Græstrup	45	2	2	4	4	4	4
Hammel-Voldby-Søby	25	171	233	404	89	126	106
Hvirring-Hornborg	45	8	7	15	6	5	5
Hylke	25	17	9	26	32	20	26
Katterup-Tolstrup	30	16	17	33	20	23	22
Klovborg-Tyrsting	50	3	5	8	4	7	5
Låsby	25	26	29	55	43	52	47
Linå	35	13	29	42	10	24	17
Linnerup-Hammer	55	3	3	6	9	9	9
Lundum-Hansted	35	9	7	16	10	9	10
Nim-Underup	40	5	8	13	10	17	13
Nr. Snede	55	9	12	21	7	10	8
Ousted-Tåning	30	11	14	25	14	19	17
Ring-Fovling	45	17	18	35	14	14	14
Rye	30	28	47	75	35	71	51
Røgen-Sporup	25	34	19	53	56	34	43
Skorup-Tvilum-Voel	35	30	34	64	25	32	30
Sdr. Vissing-Voerladegaard	35	12	12	24	10	12	11
Tamdrup	40	7	3	10	9	4	7
Tem	45	13	23	36	8	16	12
Tønning-Træden	40	2	5	7	4	11	8
Tørring	55	4	2	6	4	2	3
Vedslet	25	7	6	13	21	18	20
Venge	20	19	18	37	34	35	35
Vinding-Bryrup-Vrads	50	15	17	32	13	16	15
Væhr-Nebel	35	12	10	22	15	13	14
Ørreslev	30	25	32	57	35	45	41
Østbirk-Yding	35	23	17	40	19	17	18
<i>Ålborg amt.</i>							
Årestrup	80	5	1	6	10	3	7
Års	85	24	25	49	13	13	13
Als	70	1	5	6	1	4	3
Astrup-Storarden	70	13	11	24	8	7	8
Bislev	95	2	—	2	4	—	3
Blære-Ejdrup	95	5	1	6	9	2	6
Brorstrup-Haverslev	75	5	4	9	6	6	6
Buderup-Gravlev	85	2	1	3	2	1	1
Bælum-Salbjærg	75	4	5	9	3	4	4
Ellishøj-Svenstrup	95	4	2	6	4	2	3
Ferslev-Dal-Volsted	90	1	1	2	1	2	2
Frær	80	—	—	—	—	—	—
Gerding-Blenstrup	85	2	2	4	3	4	4
Gislum-Vognsild	85	2	4	6	2	5	3
Gudum-Lillevorde	90	—	—	—	—	—	—
Gundersted	95	1	1	2	3	4	4

Sognekommune	Af-stand (km)	Tilvandring					
		faktisk		Ialt	relativ		Ialt
		Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder	
Gundreup-Nøvling	90	6	7	13	4	5	4
Hadsund (+ Skelun, Visborg og Vine s.)	65	43	39	82	12	12	12
Havbro	85	—	1	1	—	2	1
Kongens Tisted-Binderup-Durup	75	3	6	9	3	7	5
Lovns-Alstrup	85	3	7	10	4	11	9
Mov	90	3	3	6	2	3	3
Ove-Valsgård	65	4	—	4	4	—	2
Overlade	100	11	4	15	13	6	9
Ravnkilde	75	1	1	2	1	1	1
Rold-Vebbestrup	70	6	2	8	5	2	4
Rostrup	65	—	3	3	—	6	3
Rørbæk-Grynderup-Stenild	70	3	4	7	4	5	4
Sejflod	95	—	—	—	—	—	—
Skibsted-Lyngby	80	3	2	5	3	2	3
Skivum-Giver	85	2	—	2	3	—	1
Skørping	80	6	13	19	6	13	10
Store Brøndum-Siem-Torup	75	4	3	7	6	2	5
Strandby-Farsø	95	12	18	30	6	10	8
Sdr. og Nr. Kongerslev, Komdrup	85	1	2	3	1	2	1
Sønderup-Suldrup	85	2	4	6	2	4	3
Ullis-Fovlum	85	4	2	6	8	5	7
Ulstrup	90	10	12	22	12	15	14
Veggerby	90	—	1	1	—	2	1
Vester Hornum-Hyllebjærg-Flejsborg	95	4	1	5	6	2	4
Vokslev	95	0	1	1	—	2	1
Øls-Horby-Døstrup	65	3	4	7	4	6	5
Øster Hornum	95	3	—	3	3	—	1
<i>Ringkøbing amt.</i>							
Arnborg	75	7	12	19	8	18	13
Assing	85	10	6	16	9	7	8
Avlum-Hodsager	85	7	13	20	4	9	6
Borbjerg	90	6	4	10	5	4	4
Bording (+ del af Ilskov s.) ..	60	14	14	28	10	11	10
Borris	100	6	1	7	6	1	4
Ejsing	95	2	6	8	3	8	6
Estvad-Rønbjærg	90	2	8	10	4	16	10
Faster	100	2	2	4	3	4	3
Gellerup	70	19	12	31	13	11	12
Haderup	80	2	7	9	4	8	5
Hjerm	100	7	2	9	8	3	6
Hoven	95	1	2	3	2	4	3
Ikast	65	30	53	83	11	20	15
Mejrup	95	1	4	5	2	7	4
Nørre Felding	100	5	1	6	13	3	9
- Omme	100	5	2	7	4	2	3
- Vium-Herborg (+ del af Videbæk s.)	95	30	18	48	13	9	11
Rind	75	14	17	31	7	11	9
Ryde og Handbjærg	95	2	2	4	3	3	3
Sal	95	12	24	36	8	18	13
Sevel	85	9	3	12	7	2	5
Simmelkær, Grove, Ilskov	75	5	5	10	6	6	6
Sinding og Ørre	85	2	4	6	3	8	5
Skarild	85	7	6	13	8	8	8
Snejbjærg (med Studsgaard-Havnstrup s.)	85	3	8	11	2	7	5

Sognekommune	Af-stand (km)	Tilvandring					
		faktisk		Ialt	relativ		Ialt
		Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder	
Sunds	75	4	4	8	6	6	6
Sønder Felding	90	9	8	17	8	8	8
Timring	95	4	1	5	6	2	4
Tvis	95	1	1	2	2	2	2
Vilbjærg-Nøvling	90	9	9	18	8	8	8
Vinding-Vind	100	1	3	4	1	4	2
Vorgod (+ del af Videbæk s.)	90	7	1	8	6	1	3
<i>Ribe amt.</i>							
Ansager	100	8	6	14	4	3	4
Anst	95	—	—	—	—	—	—
Gesten	95	7	8	15	9	12	10
Grene	85	3	—	3	5	—	2
Grindsted	90	23	30	53	10	13	11
Hejnsvig (med Rindsbøl ejerlav af Lindknud s.)	95	1	3	4	1	3	2
Hjarup (del af Hjarup s.)	95	4	4	8	15	15	15
Lejrskov-Jordrup	85	2	2	4	2	2	2
Lindknud	100	3	—	3	3	—	1
Læborg	100	3	—	3	6	—	3
Seest	90	5	2	7	10	5	8
Skanderup	95	10	12	22	8	11	10
Vamdrup (+ del af Hjarup s.)	100	14	23	37	8	13	11
Vejen	100	35	35	70	15	15	15
Verst-Bække	90	6	4	10	4	3	4
Vorbasse	90	1	4	5	1	4	3
<i>Vejle amt.</i>							
Hover	65	11	13	24	7	9	8
Skibet	65	1	2	3	1	3	2
Hornstrup	60	4	13	17	4	13	9
Vinding	65	24	22	46	16	14	15
Tyrsted-Ut	40	14	14	28	11	12	11
Alminde	80	1	—	1	2	—	1
Barrit-Vrigsted	55	7	9	16	7	9	8
Blåhøj-Filskov	80	11	6	17	10	6	8
Brande	75	109	73	182	30	25	28
Bredsten	70	2	6	8	3	8	5
Bredstrup	70	6	7	13	24	28	27
Dalby	85	—	1	1	—	3	2
Egtved	80	7	8	15	5	6	5
Eltang-Sønder Vilstrup (+ Nr. Bjert sogn)	80	5	13	18	4	11	8
Engum	60	1	5	6	2	10	6
Erresø	75	8	9	17	11	13	12
Gårslev	65	3	3	6	6	6	6
Gadbjerg	70	1	2	3	2	3	2
Gaverslund	65	31	35	66	12	13	13
Give	70	15	13	28	8	7	7
Givskud	65	2	—	2	3	—	2
Grejs-Sindbjerg	55	3	3	6	3	3	3
Harte-Nr. Bramdrup	85	4	9	13	6	14	10
Hatting-Torsted	45	17	13	30	18	15	16
Hedensted-Store Dalby	55	7	13	20	6	11	8
Hejls	95	2	2	4	4	4	4
Herslev	75	4	3	7	8	6	8
Hornum	50	3	4	7	25	37	31
Hvejsel	60	2	2	4	3	3	3
Højen	70	5	5	10	11	11	11

Sognekommune	Af-stand (km)	Tilvandring					
		faktisk			relativ		
		Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
Jellinge	65	15	14	29	13	13	13
Jerlev	70	2	1	3	6	3	5
Kallerup-Vindelev	60	—	3	3	—	6	3
Korning	45	3	3	6	9	11	10
Langskov	55	—	—	—	—	—	—
Lindeballe	75	2	3	5	5	8	6
Løsning	50	12	13	25	16	19	18
Nebsager-Bjærg	45	11	10	21	14	13	14
Nørup	75	—	2	2	—	2	1
Pjedsted	70	1	2	3	3	7	5
Raarup	45	11	9	20	10	10	10
Randbøl	80	7	2	9	11	4	8
Ringgive	80	3	1	4	4	2	3
Skjold	40	4	2	6	9	6	8
Skærup	65	—	1	1	—	4	2
Smidstrup	70	1	4	5	1	5	3
Stovby	55	8	20	28	8	21	15
Sdr. Bjert	85	1	4	5	1	5	3
Sønder Omme	90	11	9	20	8	7	8
— Stenderup	85	4	—	4	6	—	3
Taps	95	1	1	2	2	3	3
Tavlov	75	8	4	12	9	5	7
Tyregod	65	4	7	11	4	7	5
Uldum	55	6	8	14	11	15	14
Ullerup landsogn	70	—	—	—	—	—	—
Urlev-Stenderup	50	15	7	22	21	11	17
Vejlby	65	2	2	4	6	6	6
Vejstrup	95	1	2	3	2	4	3
Vester	60	1	—	1	4	—	2
Vester Nebel	80	1	2	3	3	6	5
Viuf	75	4	2	6	10	6	8
Vonsild	90	3	8	11	6	17	11
Ødis	100	7	8	15	9	9	9
Ødsted	75	1	3	4	2	5	3
Ølsted	45	—	4	4	—	13	7
Ørum-Davgaard	55	18	15	33	28	26	27
Øster Nykirke	60	4	6	10	4	7	6
Øster Snede	55	3	7	10	3	7	5
Øster Starup	75	3	—	3	4	—	2

Bilag VI. Antal personer i Århus kommune 5. november 1948 tilvandrede fra bykommuner.

Bykommune	Afstand (km)	Faktisk tilvandring fra:			Relativ tilvandring fra:		
		Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
Hobro	60	104	136	240	27	35	31
Mariager	55	16	27	43	25	36	31
Randers	35	683	848	1531	39	45	42
Skive	85	156	217	373	26	33	31
Viborg	60	378	466	844	36	44	42
Horsens	40	502	593	1095	32	35	34
Silkeborg	40	395	502	897	40	46	43
Skanderborg	20	218	319	537	109	148	129
Nibe	100	13	11	24	13	10	11
Herning	75	278	285	563	36	34	35
Holstebro	100	130	116	246	21	17	19
Fredericia	70	274	325	599	25	27	26
Kolding	85	233	228	461	18	16	17
Vejle	55	281	327	608	22	23	22
		3661	4410	8071			

Bilag VII. Tilvandring til landkommuner i Randers opland ifølge oplandsenqueten.

Fravandringssted og alder på vandrings-tidspunkt	Vandringsdistance i km											
	0—9		10—19		20—29		30—99		100—over		Tilsammen	
	Ialt	%	Ialt	%	Ialt	%	Ialt	%	Ialt	%	Ialt	%
Mænd fra landkommuner												
0—14 år	14	50	5	18	3	11	4	14	2	7	28	100
15—24 -	28	42	8	12	12	18	11	17	7	11	66	100
25—34 -	51	39	37	28	12	9	21	16	11	8	132	100
35—over	49	50	20	20	9	9	12	12	9	9	99	100
Uoplyst	8	42	8	42	—	—	1	5	2	11	19	100
Ialt ..	150	44	78	23	36	10	49	14	31	9	344	100
Kvinder fra landkommuner												
0—14 år	7	37	4	21	4	21	4	21	—	—	19	100
15—24 -	37	41	22	25	9	8	11	12	13	14	92	100
25—34 -	33	39	19	23	13	15	12	14	8	9	85	100
35—over	20	41	9	19	6	12	8	16	6	12	49	100
Uoplyst	14	33	12	29	5	12	4	9	7	17	42	100
Ialt ..	111	38	66	23	37	13	39	14	34	12	287	100
Mænd og kvinder fra købstæder ..												
	2	2	8	9	6	7	28	32	44	50	88	100
Tilsammen ..	263	37	152	21	79	11	116	16	109	15	719	100

Bilag VIII. Til- og fraflytning for hovedstadsområdet 1931—1950.

År	Tilflytning				Fraflytning			
	Mænd		Kvinder		Mænd		Kvinder	
	Provins- byer med for- stæder	Land- kom- muner	Provins- byer med for- stæder	Land- kom- muner	Provins- byer med for- stæder	Land- kom- muner	Provins- byer med for- stæder	Land- kom- muner
1931	9.229	8.704	13.020	12.146	6.267	5.595	8.873	8.791
1932	8.327	7.698	12.476	12.201	6.405	5.723	9.123	9.404
1933	9.342	8.355	13.167	12.207	6.253	5.725	8.878	9.563
1934	11.187	9.543	14.870	13.153	6.947	6.095	9.274	9.528
1935	11.657	10.338	15.538	13.656	7.613	7.146	9.887	10.492
1936	11.664	9.939	15.602	13.267	7.658	6.756	10.082	10.397
1937	11.976	9.866	15.586	13.353	7.981	6.918	9.966	10.333
1938	11.085	9.101	14.651	12.439	8.011	7.404	10.331	10.824
1939	10.426	8.937	13.714	11.783	8.150	7.577	10.557	10.792
1940	8.505	7.773	10.685	9.292	8.836	8.328	10.267	10.959
1941	8.954	8.809	11.787	10.873	7.563	8.027	9.034	9.352
1942	10.095	9.367	13.099	11.370	8.578	8.223	9.949	10.004
1943	10.073	9.732	12.577	10.620	9.307	9.263	10.898	10.915
1944	9.357	8.755	11.551	9.279	8.172	8.574	10.054	10.205
1945	10.494	9.241	13.530	10.879	7.706	7.945	9.768	9.472
1946	15.635	13.289	18.294	14.830	8.754	8.628	11.222	10.871
1947	10.365	9.760	13.631	11.688	8.081	8.609	9.937	10.343
1948	10.479	10.105	12.267	10.750	8.151	8.204	9.452	9.680
1949	9.586	9.320	11.398	10.387	7.794	7.560	9.151	9.218
1950	9.642	9.054	10.881	10.038	7.180	7.365	8.095	8.885
Ialt . .	208.078	187.686	268.324	234.211	155.407	149.665	194.798	200.028
Gn. pr. år	10.404	9.384	13.416	11.711	7.770	7.484	9.740	10.001